

Міністерство освіти та науки України
Галицький коледж іменні В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія дисциплін
видавничої справи та редагування

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

«Навчальні словники на книговидавничому ринку України»

Виконала:

студентка групи В-41

Когут Анжеліка Віталіївна

Науковий керівник:

Бездіжа Алла Анатоліївна

Оцінка _____

Тернопіль - 2020

ЗМСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВНИКІВ.....	6
1.1. Загальна характеристика довідкового видання.....	6
1.2. Типологія словників.....	10
1.3. Навчальний словник як вид довідкового видання.....	17
РОЗДІЛ II РОБОТА РЕДАКТОРА НАД НАВЧАЛЬНИМ СЛОВНИКОМ	20
2.1. Особливості укладання навчальних словників	20
2.2. Джерела створення словників.....	27
2.3. Композиція та рубрикація словників	31
2.4. Художньо-технічне оформлення та поліграфічне втілення	35
РОЗДІЛ III АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНИХ СЛОВНИКІВ.....	40
3.1. Аналіз «Орфографічного словника» Н. П. Мельник.....	40
3.2. Аналіз «Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка	43
3.3. Аналіз «Словник іншомовних слів» М. П. Коломійця, Л. В. Молодова..	45
3.4. Порівняльна характеристика аналізованих видань	48
3.5. Рекомендації щодо вдосконалення роботи редактора над навчальними словниками.....	54
ВИСНОВКИ.....	56
ДОДАТКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

У сучасному світі з великим потоком інформації людина не може обійтися без різних довідникових видань. Поруч із нелексикографічною довідниковою продукцією (довідники, покажчики, атласи, календарі та ін.) важливу роль у отриманні необхідної інформації відіграють різні словники.

Слово як мовна одиниця має різні лінгвістичні характеристики, зокрема значення, фонетичний склад, морфологічну будову, словотвірну структуру, стилістичне забарвлення, сполучуваність, походження, частотність вживання тощо, тому укладають словники різних типів. Розроблення словникової типології і класифікування словників є важливою проблемою лексикографії. Сьогодні не існує єдиної класифікації словників, що спричинене наявністю великої кількості критеріїв їх групування, найголовнішими з яких є мета укладання словника та його функція і характеристика слова відповідно до сфер лексикографічного опису мови.

Актуальність теми. Популярність словників зростає і сучасній людині не обійтися без них. Тому огляд, аналіз, порівняння навчальних словників є актуальним на сьогодні.

Мета роботи полягає у дослідженні та аналізі навчальних словників як особливого різновиду довідкового видання.

Мета дослідження передбачає виконання наступних **завдань**:

- визначити характерні ознаки довідкового видання;
- схарактеризувати типологію словників;
- сформулювати визначення поняття навчального словника як виду довідкового видання;
- розглянути особливості укладання навчальних словників;
- визначити джерела їх створення;
- розглянути композицію та рубрикацію навчальних словників;
- схарактеризувати художньо-технічне оформлення та поліграфічне втілення навчальних словників;

- здійснити аналіз та порівняльну характеристику словників: «Орфографічний словника» Н. П. Мельник, «Фразеологічний словник школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка, «Словник іншомовних слів» М. П. Коломієць, Л. В. Молодова;
- здійснити порівняльну характеристику аналізованих видань;
- подати рекомендації щодо вдосконалення роботи редактора над цими виданнями.

Об'єктом нашого дослідження є навчальні словники: «Орфографічний словник» Н. П. Мельник, «Фразеологічний словник школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка, «Словник іншомовних слів» М. П. Коломієць, Л. В. Молодова.

Предметом дослідження є особливості редакційно-технічної підготовки навчальних словників (на прикладі «Орфографічного словника» Н. П. Мельник, «Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка, «Словник іншомовних слів» М. П. Коломієць, Л. В. Молодова).

Джерельною базою дослідження стали теоретичні розробки таких фахівців як П. М. Денисов, Л. В. Щерби, А. М. Цивіна, С. В. Гриньова, Л. О. Симоненко, О. О. Тараненка, В. В. Дубічинського, документознавців Н. М. Кушнарєнко, С. Г. Кулєшова, Г. М. Швецової-Водки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше буде проаналізовано тематико-типологічний аналіз навчальних словників, аналіз композиції та рубрикації, фактичного матеріалу, та визначення матеріальної конструкції й поліграфічного оформлення навчальних словників.

Теоретичне значення. Теоретичні положення дипломної роботи полягають у комплексному вивченні особливостей редакційно-технічної підготовки навчальних словників.

Практична цінність передбачає подальшу можливість використання матеріалів дослідження у видавничій практиці. Безпосередньо на лекціях, семінарах та спецкурсах з редагування довідкових видань, а також при написанні курсових та дипломних робіт з подальшим їх аналізом.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 позицій) та додатків.

Загальний обсяг роботи налічує 69 сторінок друкованого тексту, основний текст викладено на 50 сторінках.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВНИКІВ

1.1. Загальна характеристика довідкового видання

Довідкове видання — видання, що містить найголовніші, стислі відомості наукового чи прикладного змісту, розташовані в порядку, зручному для швидкого пошуку [12].

Довідковими називають видання, в яких різноманітна інформація прикладного або наукового характеру розміщена в зручному для швидкого пошуку порядку і не призначена для суцільного читання[10].

Ці видання виконують довідкову функцію та призначені для отримання різноманітних відомостей, сумують наукові знання та відомості прикладного характеру.

«Для них характерні:

- особливий відбір фактів, зумовлений «згортанням» інформації;
- системність;
- лаконізм, концентрація, точність викладу;
- відкритість для пошуку потрібних відомостей» [17].

«Типологічний ряд цих видань складають:

- словники (енциклопедичні, біографічні, мовознавчі, перекладні, термінологічні, тлумачні);
- довідники (наукові, виробничо-практичні, масово-політичні, навчальні, популярні, побутові);
- енциклопедії (універсальні, галузеві);
- довідково-інформаційні видання (каталоги, покажчики, програми, телефонні довідники, розклади руху транспорту тощо)» [10].

«Незважаючи на розмаїття довідкової літератури щодо форм та змісту подачі матеріалів, її можна умовно поділити на дві великі групи:

- довідкові видання, в яких систематизовано подана інформація за окремими галузями знань;

- довідкові видання універсального характеру, де представлена інформація з різних галузей знань» [10].

Також довідкові видання розрізняють за їх обсягом: однотомні і багатотомні.

«Чітке засвоєння вищо-типологічного складу довідкових видань дає можливість редакторам легко орієнтуватися в особливостях побудови кожного із зазначених блоків». Коротко розглянемо ці особливості [10].

Словники. «Вони здебільшого укладаються у формі упорядкованого за алфавітним принципом переліку заголовних слів з їхнім поясненням, тлумаченням чи перекладом з однієї мови на іншу. Самостійною одиницею є словникова стаття, до якої входить заголовне слово та його пояснення» [10].

За характером інформації словники виділяють мовні (лінгвістичні), термінологічні, енциклопедичні, тлумачні.

Мовний словник — пояснює значення чи вживання слів. За співвіднесенням заголовного слова й інформації про нього такі словники поділяють на односторонні (мають лише заголовні слова, скажімо, орфографічні) і двосторонні (містять заголовні слова й інформацію про них). В останніх розрізняють за мовною ознакою перекладні (дво- і багатомовні) та неперекладні, за способом розташування матеріалу алфавітні й неалфавітні (тематичні) [17].

У свою чергу, серед алфавітних виділяють власне алфавітні (строогоалфавітні), гніздові (структурною одиницею яких є гніздо — сукупність однокореневих слів, що розташовуються в похідному порядку) й зворотні. У гніздових словниках матеріал розташовується за алфавітом так званих першообразних слів, їхні похідні й спільнокореневі знаходяться в одній статті відповідно до словотвірних зв'язків, що додатково характеризує морфологічні й словотвірні якості слів. У зворотних словниках заголовні слова підбираються в алфавітному порядку не за першою буквою, а за останньою, потім передостанньою і т. д [17].

Неалфавітні словники поділяються: тематичні (заголовні слова об'єднані за певною темою) й статистичні (заголовні слова розташовані за частотою вживання в прямому чи зворотному порядку) [17].

Довідники. «На відміну від словника структурною одиницею є довідкова стаття, яка чітко і конкретно дає відповідь на винесене в заголовок словосполучення. Така стаття відзначається прикладним характером і практичною спрямованістю» [10].

«Довідник — містить короткі різноманітні відомості, розташовані в алфавітному, топографічному, систематичному, хронологічному тощо порядку. Структурна одиниця — довідкова стаття. На відміну від повноти та широти охоплення матеріалу енциклопедій, довідники розробляють певний науковий, виробничий або прикладний аспект, не пояснюють і не обґрунтовують дані, а дають коротку, вичерпну відповідь на певне питання (інколи заголовками довідкових статей виступають запитання, рішення задач, виведення формул, рецепти, поради тощо)» [17].

«За цільовим призначенням довідники поділяють на:

- наукові - акумулюють наукові знання з певної галузі науки, призначені для роботи науковців;
- виробничо-практичні - подають відомості щодо певної галузі виробничої діяльності, призначені для спеціалістів- практиків;
- масово-політичні - включають актуальну суспільно- політичну інформацію для широкого читача;
- навчальні - містять відомості з певної навчальної дисципліни відповідно до навчальної програми, призначені для учнів;
- популярні - подають відомості з певної теми, призначені для широкого читача;
- ужиткові - містять матеріал прикладного характеру, що використовується в повсякденному житті» [17].

Енциклопедії. Укладання енциклопедії передбачає тематичний план, на основі якого проводиться науково-методична робота, та реєстру слів, формування словника. Тематичний план визначає розподіл обсягу майбутнього видання між певними дисциплінами та між окремими типами статей. «Словник — повний перелік назв статей, що супроводжуються короткою анотацією (вказівкою про обсяг статті в друкованих знаках, бібліографію, ілюстрації тощо)» [17].

«Основою структурної одиниці — також є статті — конкретні дані і факти, поняття, закони, правила, що характеризують заголовне слово. Подаються такі статті за алфавітним або систематичним принципом. За обсягом вони бувають короткими (в один абзац) і великими (кілька абзаців, а то й сторінок)» [10].

Енциклопедичні статті поділяються на довідки, огляди, тлумачення, відсилання. Перші три задовольняють інформаційні потреби читачів, четвертий — виконує допоміжне значення. Найгрунтовніші й найбільші за обсягом статті-огляди детально розкривають основні питання теми енциклопедії, у них подаються списки літератури (від 1000 знаків і більше). Менші від них статті-довідки висвітлюють вузьчі теми, подаючи відомості про їхній сучасний стан, не завжди мають список рекомендованих джерел (приблизно від 400 - 500 знаків). Статті-тлумачення складаються з визначення терміна й етимологічної довідки (якщо слова іншомовного походження) (200 - 300 знаків). Статті-відсилання спрямовують реципієнта на іншу статтю, де він зможе знайти потрібні відомості [17].

Інформаційне видання. «Містить систематизовані повідомлення про опубліковані і/чи неопубліковані документи у формі, зручній для швидкого ознайомлення з ними, і випускається органами наукової й технічної інформації, організаціями, що здійснюють інформаційну діяльність. До неопублікованих праць належать дисертації, депоновані рукописи (машинописи вузькоспеціальної наукової роботи, передані до органу науково-технічної інформації на зберігання), конструкторська документація, звіти про

науково-дослідну й дослідно-конструкторську діяльність, тощо). Ці видання відбивають результати всіх сфер інформаційної діяльності – науки, мистецтва, виробництва тощо» [17].

«Предмет інформаційних видань — відомості про первинні документи. Цільове призначення – система бібліографічних описів, рефератів, анотацій, оглядів відбиває потік первинних документів.»

«Основні вимоги:

- актуальність і достовірність відомостей;
- повнота охоплення вітчизняних і зарубіжних джерел;
- лаконічність;
- своєчасність повідомлення читачів про нові надходження;
- оперативне оприлюднення наукових і технічних досягнень» [17].

Бібліографічні видання. «Інформаційне видання, що містить упорядковану сукупність бібліографічних записів про документи, а також їхню коротку анотацію» [17].

Основою бібліографічних видань є бібліографічна інформація — відомості про документи, потрібні для їх ідентифікації та використання, за допомогою якої знімається інформаційний бар'єр — недоступність документа читачеві через просторові, часові, змістові, мовні, кількісні, психологічні, якісні, орієнтаційно-вибірні чинники [17].

У контексті редакційно-видавничої підготовки довідкові видання є найскладнішими. Тому у видавництвах доручають роботу з ними добре підготовленим редакторам.

1.2. Типологія словників

«У Максима Рильського є вірш «Мова» в якому читаємо: «Не бійтесь заглядати у словник: Це пишній яр, а не сумне провалля; Збирайте, як розумний садівник, Достиглий овоч у Грінченка й Даля, Не майте гніву до моїх

порад і не лінуйтесь доглядати свій сад». До цих порад треба дослухатися всім, хто хоче підвищити особисту культуру мовлення через засвоєння якомога більшої частини загальнонародного словника літературної мови.»

Згідно з ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», «**словник** – це довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними». В структурному відношенні словникове видання характеризується розчленованим розташуванням матеріалу: кожному слову чи групі слів присвячується незалежний відрізок тексту, що становить словникову статтю. Словникова стаття є структурною одиницею словника, вона включає заголовне слово і його пояснення (визначення, тлумачення, еквіваленти на інших мовах та ін.) Стаття може бути суцільною або ділитися на зони основної та додаткової інформації. Так, в тлумачному словнику вимова слова, етимологія, його синоніми і т.п. є додатковою інформацією. В етимологічному словнику, навпаки, додатковою інформацією може бути тлумачення слова [6].

Існують такі види словників, як діалектні, зворотні, історичні (різновид тлумачного словника), ономастичні, орфоепічні, орфографічні та перекладні словники, а також етимологічний словник [47].

Енциклопедичні словники

«Серед енциклопедичних словників найважливішим типом є словник **тлумачний**. В ньому засобами рідної мови розкривається (витлумачується) значення слова, характеризуються його граматичні й стилістичні властивості, подаються типові словосполучення (речення) і фразеологічні звороти, де вживається слово у відповідному значенні («Словник української мови», Т 1-11, 1970–1980)» [47].

Основні філологічні словники

«Філологічні словники мають кілька основних типів і багато різновидів, але об'єктом описування в них завжди є саме слово. Залежно від типу й характеру філологічного словника, конкретне слово в ньому може

розглядатися в одному чи в кількох аспектах, скажімо, з погляду походження чи функціонування протягом певного історичного періоду, правописання, вимови і т. д.» [47].

Філологічні словники можуть бути одномовні, двомовні і багатомовні.

«Одномовні словники фіксують і пояснюють не слова, а пов'язані з ними чи іншими словами (як назвами відповідних явищ) відомості з різноманітних ділянок знання, мистецтв, виробництва, політичного життя тощо. Тому в філологічних словниках зовсім не мають місця слова таких граматичних категорій, як займенники, вигуки, сполучники, частки; прислівники, дієслова та прикметники подаються у цих словниках лише тоді, коли вони термінологізувались, тобто вживаються для точного вираження спеціальних понять і означення спеціальних предметів. Є енциклопедичні словники загальні, або універсальні (Велика українська енциклопедія. Киридон А. М. 2015.) і галузеві, або спеціальні («Літературознавча енциклопедія», Т.1, 2007 р.)» [47].

Словник етимологічний — лексикографічна праця, в якій з'ясовується походження слова: розкривається первісне значення, реконструюється найдавніша форма слова, вказується, чи слово запозичене, чи власне українське («Етимологічний словник української мови» у 7 томах) [47].

Словник асоціативний — у якому представлені результати асоціативного експерименту. Статті словнику розташовують за алфавітом. Назвою статті в асоціативних словниках служать слова-стимули, після яких наводять викликані ними реакції в алфавітному порядку; реакції з однаковою частотністю упорядковують за алфавітом у межах відповідної групи (Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів, 1979; Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. Львів, 1989; Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Львів, 2007) [47].

Словник іншомовних слів — у якому розкривається значення іншомовних слів, що ввійшли до лексичного складу рідної мови, і вказується, з якої мови вони засвоєні («Словник іншомовних слів», Довіра, 2000) [47].

Словник історичний — один з різновидів тлумачного словника, в якому подаються слова певної історичної епохи за даними писемних пам'яток, з'ясовується їх значення, наводяться ілюстрації («Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.», Т 1-2, 1977–1978) [47].

Словник орфографічний — подають нормативне написання слів і їх граматичних форм відповідно до чинного правопису. Найновішим в українській лексикографії є «Орфографічний словник української мови» С. Головащука, М. Пещак, В. Русанівського, О. Тараненка (близько 120 тисяч слів), створений на основі 4-го видання "Українського правопису" (1993). Цей словник показує сучасний стан розвитку всіх сфер літературної мови, включаючи й найновіші запозичення [47].

Словник орфоепічний — служить довідником правильної нормативної вимови і нормативного наголосу. Такими в українській мові є словник-довідник "Українська літературна вимова і наголос" (1973, укладачі І. Вихованець, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Г. Щербатюк), "Орфоепічний словник" М. Погрібного (1984) [47].

Словник перекладний (двомовний словник) — у якому реєстрове слово в різних його значеннях перекладається відповідниками іншої мови [43].

Словник синонімів — у ньому подані ряди синонімів, що групуються навколо стрижневих слів, розташованих в алфавітному порядку [47].

Словник термінологічний — словник, у якому подана система термінів певної галузі науки, виробництва, мистецтва [47].

Найважливіші функції словників (насамперед мовних) — інформативна (дозволяють найкоротшим шляхом долучитися до знань), комунікативна (дають знання про словниковий склад рідної або чужої мови як про засіб спілкування) і нормативна (фіксують значення слів, закріплюють мовну норму) [51].

Значний досвід систематизації мовних словників, опис і дані про їх складання накопичені в лексикографії. Теоретична лексикографія охоплює, зокрема, такі проблеми: розробка загальної типології словників та словників

нових типів; розробка макроструктури словника (відбір лексики, принципи розташування слів і словникових статей, виділення омонімів тощо); розробка мікроструктури словника, тобто окремої словникової статті (виділення та класифікація значень, типи словникових визначень, типи мовних ілюстрацій, система послідовності та ін.) [51]

За характером інформації, аспектам слова, статусом об'єкта опису що характеризується, або словосполучення виділяються три групи словників: мовні, термінологічні, енциклопедичні.

«Мовні (лінгвістичні) словники описують лексико-семантичну структуру мови. Відбиваючи реальне буття слова у мові і мови, вони виводять його значення з уживань в різноманітних контекстах, супроводжують слово позначками та уточненнями, прикладами та ілюстраціями з показом ситуацій, в яких слово використовується. Мовні словники слугують цілям опису і нормалізації мови, сприяють підвищенню точності і виразності мови його носіїв». [51]

«Термінологічні словники відображають терміносистему (термінологію) однієї або декількох спеціальних галузей знань або діяльності. У цих словниках роз'яснюються поняття, що позначаються термінами тієї чи іншої галузі знання. Стаття в термінологічному словнику дає визначення терміна (семантизація терміна), а також може включати формальні (граматичні, фонетичні) та статистичні відомості, еквівалент на іншій мові, вказівка на взаємопов'язані терміни (синоніми, родові поняття), показники допустимості, рекомендованості, мовні та графічні ілюстрації». [51]

«За широтою охоплення відомостей термінологічні словники діляться на:

- міжгалузеві («Термінологічний словник у бібліотечній справі й суміжних науках»);
- галузеві («Бібліотечна справа. Термінологічний словник»);
- вузькогалузеві («Словник менеджера»);
- тематичні» [33].

Енциклопедичні словники, як уже зазначалося, містять найважливіші відомості про сучасний стан тієї чи іншої галузі знань, про найбільш важливі події, осіб, явища, вони розкривають не слова, а поняття. У словник входять, як правило, іменники (власні та загальні назви) [51].

Об'єктом опису в лінгвістичних словниках є мовні одиниці – слова, стійкі сполучення, морфеми, словоформи та ін., у термінологічних словниках – поняття, що позначаються термінами, в енциклопедичних словниках – поняття, терміни, персоналії, історичні події, географічні реалії і т. п [51].

За співвідношенням лівої (заголовне слово) і правої (інформація про слово) частин словникової статті словники діляться на односторонні, що мають тільки ліву частину, і двосторонні. Двосторонні діляться на перекладні й неперекладні. Перекладні бувають дво- і багатомовними [51].

За способом розташування заголовного словникового блоку словники поділяються на алфавітні та неалфавітні. Алфавітний принцип розташування статей є традиційним. Систематичні словники будуються за основними розділами та підрозділами висвітлюваної дисципліни [51].

«Алфавітні словники діляться на строгоалфавітні (прямі та зворотні) і гніздові (наприклад, словник В. І. Даля). У гніздових словниках матеріал розташовується за алфавітом так званих первісних слів, при цьому їх похідні і однокореневі розміщуються в тій же словниковій статті. Похідні слова розташовуються в алфавітних гніздах залежно від їх словотворчих зв'язків, що дає можливість подати слова не в механічній послідовності, а з урахуванням їхніх морфологічних і словотворчих властивостей» [51].

«Неалфавітні словники поділяються на тематичні, у яких слова розташовані за понятійними групами, що позначають ті чи інші фрагменти лінгвістичної картини світу, і статистичні, в яких слова розташовані в порядку спадання або зростання частоти. Так, частотні словники реєструють ті чи інші мовні одиниці (слова, морфеми та ін.) з вказівкою на частоту їх вживання в мові» [51].

У книгознавчій типології, словники диференціюються за цільовим призначенням, читацького адресою (фахівці в галузі лінгвістики, учні, широкі кола читачів), характером інформації, структурою [51].

За цільовим призначенням мовні словники поділяються на наукові, навчальні, нормативні та популярні, термінологічні словники – на нормативні, навчальні та популярні [51].

«**Наукові** (або дослідницькі) містять матеріали лінгвістичних досліджень і можуть виконувати функції базових при створенні нормативних, навчальних та популярних видань, вони призначені для використання в професійній діяльності фахівців» [51].

«**Нормативні** словники включають тільки усталену лексику сучасної літературної мови відповідно до діючої в даний час мовної норми» [51].

«**Навчальні** слугують цілям навчання мови. Вони виступають засобом розвитку лексичних знань учнів у прямому навчальному процесі та при самостійному вивченні оригінальних або навчальних текстів, в них фіксуються прийоми та засоби збагачення мовного досвіду учнів. Словник такого видання орієнтований на цілеспрямований відбір лексики, що підлягає конкретним завданням навчання» [51].

«**Популярні** містять найбільш вживану лексику сучасної літературної мови і переслідують загальноосвітню мету: на відміну від навчальних словників їх цільове призначення не пов'язане із завданнями навчання мови. До них належать розмовники, короткі кишенькові словники» [51].

Основний масив **термінологічних** словників складають нормативні словники. У навчальних термінологічних словниках вирішується завдання встановлення адекватних, стійких термінологічних уявлень в учнів і викладачів відповідно до навчального курсу. Популярні словники покликані допомогти непідготовленому читачеві освоїти терміни будь-якої науки, познайомити його з найбільш уживаними поняттями, доступно розкрити їх зміст [51].

«До складу апарату словникового видання входять супровідні статті, списки скорочень і умовних позначень, система посилань, допоміжний покажчик (в окремих випадках), бібліографічний список. Найважливіша з супровідних статей – передмова, в якій розкриваються погляди авторів, укладачів на окремі проблеми словникової роботи, вказуються цілі і завдання словника, охоплювана ним тематика та ін. Серед супровідних статей варто виділити елементи під назвою «Як користуватися словником», «Як побудований словник», «Структура словникової статті» і т.п., які полегшують читачеві пошук інформації, користування виданням в цілому». [51].

1.3. Навчальний словник як вид довідкового видання

Навчальні словники за своїм призначенням мають низку особливостей, чим відрізняються від звичайних системозорієнтованих словників. Навчальні словники (одномовні та багато- мовні) розраховані на студентів та викладачів, оскільки можуть бути використані ними як навчальні посібники. Такі словники містять найбільш уживані та розповсюджені терміни з певної галузі знань, характеризуються наявністю при кожному слові мінімально необхідної лексикографічної інформації, поділом лексики на продуктивну та рецептивну, наявністю методичних вказівок щодо оволодіння матеріалом, аналізу термінів, наприклад: «Словник Англо-Український навчальний до сніданку «Поласуймо англійською!»» [54].

«Навчальні словники мають відповідати таким вимогам:

- реєстр навчального словника повинен включати невелику кількість слів. Основу реєстру навчального словника становить лексичний мінімум, який відповідає програмі етапу навчання та відібраний на основі аналізу частотності вживання термінів;
- навчальний словник повинен містити рекомендації щодо послідовності вивчення термінів у загальній терміносистемі: на якому етапі навчання доцільніше вивчати певне слово. Відповідно до цієї вимоги або

створюють серію градуїованих навчальних словників (окремий словник для кожного етапу навчання), або укладають один словник, який охоплює весь курс навчання;

- словникова стаття повинна бути короткою, добре структурованою;
- словникова стаття має не тільки містити переклад слова, але й ілюструвати його вживання в певному лексичному та термінологічному оточенні;
- як тлумачення слова, так і приклади словосполучення можуть включати тільки реєстрові слова, щоб уникнути неконтрольованого розширення реєстру навчального словника;
- доцільним може бути включення до навчального словника ілюстративних додатків із зображенням. [1] Можливості електронного словника дозволяють проілюструвати в анімаційній формі дії, стани, що змінюються в часі;
- у навчальних словниках доцільним є подання граматичних і методичних коментарів;
- в електронних навчальних словниках програмне забезпечення повинно бути простим та доступним» [54].

Таким чином, одним з найефективніших словників, що використовуються для вивчення мови або певної галузі мовознавства, є навчальний словник. На відміну від звичайних перекладних, основне призначення навчальних словників полягає у відборі й активізації лексичного і граматичного матеріалу. Навчальні словники створюють основу лексикографічного забезпечення навчального процесу. Ефективність сприйняття термінологічного матеріалу та лексико-граматичного, особливо на початкових етапах вивчення мови, залежить від того, наскільки навчальний словник відповідає програмним і дидактичним вимогам. У наш час розвивається новий різновид лексикографічних праць – термінологічні словники як навчальні посібники. До них належать словники, які

відображають термінологію певної спеціальності чи ще обмеженішої тематики – курсу [54].

«Щодо класифікації навчальних словників, то це їх практичний систематизований опис, жанри, що склалися історично в тій чи іншій національній лексикографічній традиції. Розв’язання проблеми класифікації словників сприятиме виробленню єдиної методології укладання (тематичний обсяг, реєстр, форма, призначення, функції словника)» [23].

РОЗДІЛ II РОБОТА РЕДАКТОРА НАД НАВЧАЛЬНИМ СЛОВНИКОМ

2.1. Особливості укладання навчальних словників

Навчальне призначення словників ураховувалося з самого початку існування лексикографії, навчальна лексикографія, як окрема галузь, виникла лише в середині ХХ століття, коли було сформульовано її теоретичні засади й вимоги до укладання навчальних словників [57].

«Основне завдання навчальної лексикографії – лексикографічне забезпечення вивчення мови. Звідси випливає необхідність:

- узгодження даних навчального словника з вимогами програми певного періоду вивчення мови і щодо тематики, і щодо кількості слів для засвоєння;
- точна орієнтація на адресата (учня чи студента);
- врахування етапу вивчення мови;
- врахування вікових особливостей адресата;
- врахування мети, з якою вивчається мова (володіння розмовною мовою, вироблення навичок перекладу, розуміння фахової літератури і под.)» [38].

Тому, навчальні словники – вузького призначення, короткі, добре структуровані, прості за будовою, щоб забезпечити ефективність їх використання учнями чи студентами, які не набули ще міцних навичок користування словником [38].

«Водночас, щоб дійсно забезпечити навчальний процес, словник повинен виконувати цілий ряд завдань. Він повинен слугувати основою укладання підручників, надавати їх авторам інформацію про те, яка саме лексика призначена для активного, а яка – для пасивного засвоєння. Для цього відбір лексики для включення у навчальний словник повинен ґрунтуватися на поєднанні кількох принципів: тематичного, частотного, ситуативного. При такому підході з кожної тематичної групи відбирається високочастотна лексика, здатна вживатися для опису якомога більшої кількості ситуацій. Це, в основному, багатозначні слова. Дозуванню в навчальному словнику підлягає

не лише загальна кількість лексики, а й кількість значень і перекладів слова з урахуванням етапу навчання. Тому словник, призначений для початківців, слід включати мінімальну кількість значень багатозначного слова» [38].

Методи укладання навчальних словників-мінімумів.

«Для укладання навчальних словників-мінімумів застосовують кілька методів. Так, один із них, запропонований свого часу французькими дослідниками [8], передбачав, що найперше слід сформувати множину основних картин світу (на зразок: людина, погода, дім, пошта, розваги тощо), далі потрібно описати ці картини словами, уклавши з них підсловники, а тоді об'єднати ці підсловники в одне ціле – словник-мінімум. Суттєвою вадою цього методу є те, що він зовсім не враховує наявність службових частин мови, частотних характеристик лексики, допускає використання низькочастотної лексики тощо» [35].

Інший метод, розроблений у Росії, передбачає, що слід зібрати якомога більше частотних навчальних словників (вони, звичайно, повинні належати до однієї тематичної галузі), відібрати з них лексику лише вищих рангів – наприклад, від 1-го до 3–5-тисячного, – а далі виділити ті слова, які входять одночасно до всіх чи більшості словників [26]. У такий спосіб цей метод враховує як частотність слів у текстах, так і їх поширеність у різних словниках. Основною вадою цього методу є те, що він не бере до уваги тих слів, які позначають об'єкти нашого повсякдення, серед яких ми живемо, але не входять до складу високочастотної лексики (наприклад, деталі одягу) [35].

Ще один метод передбачає використання обох згаданих методів одночасно, а саме: високочастотну лексику беруть із частотних навчальних словників, а низькочастотну, що описує навколишній світ, – з основних картин світу. На нашу думку, останній метод є оптимальним, крім того, відбір слів з окремих готових словників легко піддається алгоритмізації, а це робить укладання такого словника простим настільки, що його може виконувати комп'ютер. Редагування словника, звісно ж, залишається за людиною. Обсяг

такого словника, як свідчать численні дослідження, повинен становити від 2 до 3 тис. слів [35].

Крім того, укладання навчального словника-мінімуму на основі кількох словників має ще одну перевагу – використовувати так звану технологію «концентричних вкладених кіл». Ця технологія передбачає, що відібрану для словника-мінімуму лексику записують окремими, якщо можна так сказати, «пластами» (рівнями): в ядрі навчального словника є слова, які входять до всіх без винятку словників; у другому від центру «кільці» – слова, що входять до всіх, крім одного, словників; у третьому від центру «кільці» – слова, що входять до всіх, крім двох, словників тощо. Це дає змогу, відповідно, ранжувати лексику за рівнями вивчення мови (наприклад, ядро – для першого, перше «кільце» – для другого, друге «кільце» – для третього рівня вивчення мови) [35].

«Структура навчального словника-мінімуму:

1 – лексика першого рівня; 2 – лексика другого рівня;

3 – лексика третього рівня; 4 – лексика четвертого рівня;

n – лексика n-го рівня [35].»

Методика укладання навчального словника-мінімуму загальної лексики. До початку 90-х років для української мови було укладено близько десятка частотних словників. Проте ці словники з різних причин не можна було використовувати. Річ у тім, що їх було укладено або на недостатньо великих вибірках, або вони містили лексику XIX століття. Оскільки на початку 90-х років XX століття був лише один частотний словник української мови «Частотний словник сучасної української художньої прози» [59], який відповідав усім критеріям [35].

Другий частотний словник «Словник власних імен людей», для його укладання було використано тексти обсягом 300 тис. слововживань. Кількість лематизованих слів в укладеному частотному словнику публіцистики становила близько 5 тис. Для укладання словника-мінімуму слова, що мали частоту менше 5, було відкинуто [35].

Для укладання словника-мінімуму було застосовано описану вище стратегію «концентричних вкладених кіл». «Відповідно до сказаного, алгоритм укладання словника працював так:

1) будь-яке слово було дозволено включати в словник-мінімум лише за умови, якщо воно входить одночасно у два частотні словники;

2) крім того, це слово повинно було входити одночасно ще в 1, 2, 3 чи 4 словники з підручників. На основі описаного алгоритму було розроблено програму, яка з шести вхідних утворювала чотири вихідні словники: до першого з них увійшли всі слова, наявні одночасно в усіх шести вхідних словниках; до другого – в п'яти вхідних словниках; до третього – у чотирьох вхідних словниках; до четвертого – у трьох вхідних словниках» [35].

Для укладання словника було створено спеціальну комп'ютерну програму, що укладала словник-мінімум. Результати її роботи засвідчили, що кількість слів у першому підсловнику становила 204, у другому – 353, у третьому – 489, в четвертому – 768, а загалом в усьому словнику – 1814 слів [35].

«Перш за все, укласти навчальні словники-мінімуми, призначені для початківців, їхнє укладання починається з відбору лексичного мінімуму. Доцільно укласти три таких словники за етапами вивчення мови (початковий, середній, підвищений), побудованих концентрично. Перший з них має містити близько 2 тис. статей, другий – біля 5 тис., третій – 8-10 тис. При цьому збільшується не лише кількість слів, а й кількість значень багатьох із них, кількість словосполучень й ілюстративних речень. У словниках для другого і третього етапу доцільно дати методичні коментарі щодо правильного вживання слів» [35].

Інший тип навчальних словників – словники труднощів вживання слів, які ґрунтуються на зіставленні мови, і, показуючи різницю між семантичними та граматичними особливостями зіставляваних слів, мають на меті допомогти уникнути помилок у вживанні слова, які є наслідком інтерференції рідної мови [38].

Велике значення мають навчальні словники сполучуваності слів, рекомендованих для опановування. У словниках-мінімумах обов'язково наводяться словосполучення, які ілюструють вживання реєстрового слова, але, звичайно ж, їх занадто мало, щоб більш-менш повно показати лексичну сполучуваність. Тому створення спеціальних словників словосполучень – одне з важливих (і не легких) завдань навчальної лексикографії. Щоб виявити досить повно лексичну сполучуваність принаймні найуживаніших слів, необхідно обстежити величезну кількість текстів [38].

«Навчальні словники поділяються на дві групи:

- а) словники, призначені для тих, хто вивчає мову;
- б) словники, призначені для тих, хто укладає підручники, посібники, готує методичні матеріали» [54].

«Методичним і дидактичним вимогам відповідають такі типи навчальних словників, що відбивають історичні етапи практики укладання:

- на початкових етапах основну увагу укладачів навчальних словників було сконцентровано на відборі лексичного мінімуму для різних етапів вивчення мови. При цьому в основу відбору лексики були покладені такі принципи: тематичний відбір, здатність слова виконувати службові функції, сполучуваність слова, врахування особливостей семантичних структур, стилістична нейтральність слова, його частотні характеристики. Так були укладені словники-довідники лексичного мінімуму;
- наступним етапом у практиці укладання навчальних словників була поява тлумачних і перекладних навчальних словників. Структура цих словників залежить від того, для якого рівня вони призначені, і чи забезпечує доступність користування й ефективність пошуку необхідного лексичного й граматичного матеріалу. При цьому другий словник укладається на основі перекладів у словникових статтях першого і є ситуативним, тобто

таким, що відбиває особливості слововживання в мовленні, а не систему рідної мови;

- вирішення проблеми науково обґрунтованого відбору лексичного мінімуму й відбору значень багатозначного слова неможливе без укладання словників словосполучень, в основу яких покладено або принцип відбору словосполучень, найбільш характерних на думку укладачів для даного слова, або критерій частотності. Відомо, що слова, які характеризуються високою частотою вживання, мають ширші комбінаторні можливості. Більшість із цих слів є багатозначними. Тому при укладанні лексичних мінімумів доцільним є відбір найбільш частотних словосполучень, у різних конструкціях яких реалізуються різні значення багатозначного слова» [54].

На відміну від звичайних посібників, лексико-граматичні навчальні словники містять дані про частоту вживання кожної з граматичних форм включеного в довідник слова й лексики, яка зустрічається в цих формах. Дані про вживаність словозмінних форм слова можна одержати також у таких частотних словниках, які, описуючи слово як лексичну одиницю, подають повну парадигму слова із вказівкою частоти кожної словозмінної форми [54].

«Попередній аналіз запропонованих термінознавцями і лексикографами процесів підготовки словників свідчить про необхідність виділення чотирьох етапів створення навчальних словників. На першому етапі відбувається проектування словника, тобто визначається його тип, читацька аудиторія та основні характеристики. При цьому використовується систематизований перелік можливих параметрів в якості своєрідного запитальника (анкети), на основі якого/якої приймаються попередні рішення по всіх елементах методологічної установки і композиції словника, визначається склад відображеної в ньому інформації про спеціальну лексику» [7].

«Сьогодні цьому етапові не завжди приділяється належна увага, в результаті чого в ході розробки словника доводиться вносити непередбачені

зміни, що відбивається як на трудомісткості його укладання, так і на його якості.» Результатом цього етапу є проект словника і методологія його створення. На другому етапі проводиться відбір лексичного матеріалу і складання словника. На третьому етапі (основному) проводиться безпосередній аналіз і опис спеціальної лексики, включеної до словника. Наприкінці формуються основні та допоміжні показники. На четвертому етапі відбувається підготовка словника до видання (редагування, уточнення і перевірка посилань) [7].

Важливим чинником при підготовці термінологічних, лінгвістичних навчальних словників (особливо великих) є обов'язковість застосування системного підходу. Термінологічний навчальний словник, як правило, має фіксувати результати певної термінологічної роботи. Дослідження з розробки принципів класифікації і типології термінологічних словників, інвентаризації параметрів, уніфікації та алгоритмізації процесу створення словника нерозривно пов'язані з вивченням проблем автоматизації лексикографічних робіт і створенням термінологічних банків даних. Ефективне використання обчислювальної техніки в підготовці словників передбачає більш суворий підхід до організації словникових даних і словникових статей в цілому. У ході будь-якого аналітичного розгляду словників взагалі або якого-небудь одного типу словників зокрема, необхідно, на наш погляд, тримати постійно в полі зору той факт, що між реально існуючими жанрами, типами словників і тими їх ідеальними моделями, які створюються вченими в процесі розробки типології словників, існують певні відмінності як в якісному, так і в кількісному аспекті [7].

По-перше всі створені словники лише якоюсь мірою, більшою чи меншою відповідають своїм ідеальним типологічним моделям, характеризуються певним ступенем наближеності до них. По-друге, на практиці може бути зареєстровано відсутність будь-якого словника, передбаченого теоретичною лексикографією, тобто в типологічній схемі можуть виявитися «порожні місця», незаповнені позиції. З іншого боку, буває

і так, що лексикографічна практика випереджає теорію лексикографії і ставить перед нею певні завдання, висуває свої вимоги. Тоді виникає необхідність теоретичного обґрунтування нового типу словника, створення якого було продиктовано потребами практики. Новий словник може поєднувати в собі відомі риси і елементи різних зафіксованих у типологіях і класифікаціях словників або містити принципово нові елементи і риси, але в будь-якому випадку він буде відрізнятися своїми якісними характеристиками від уже існуючих або прогнозованих словників і складе нову «гілку» на класифікаційному щаблі [7].

«Навчальний словник повинен містити інформацію, здатну забезпечити засвоєння і форми слова, і його семантики, правильне вживання його у мовленні, уникнення помилок, що виникають унаслідок впливу рідної мови, доцільний вибір граматичних форм слова і т.д» [38].

Ясно, що виконати ці завдання один навчальний словник не може. Тому слід створювати низку навчальних словників різного обсягу й призначення для кожного типу навчальних закладів, для різних етапів вивчення мови, для кожної спеціальності майбутніх користувачів [38].

2.2. Джерела створення словників

Багатогранність мови спонукала лексикографів до створення великої кількості словників, котрі дають відповіді на різні питання.

«Різноманітні типи словників розробляються залежно від того, для кого вони призначені. Так, наприклад, існують академічні словники, які містять найповнішу інформацію про слово, та навчальні, які мають на меті навчити людину, яка оволодіває мовою, правильно використовувати слово. Є словники, адресовані усім, розраховані на будь-якого читача (наприклад, «Тлумачний словник української мови»), та словники-довідники, призначені для людей певних професій (наприклад, «Словник наголосів для працівників радіо та телебачення»). Особливий тип складають словники для різних

технічних, прикладних цілей: наприклад, для машинного перекладу і т. ін» [49].

Складання навчальних словників – праця кропітка й тривала. Сучасна лексикографія є цілою індустрією, яка, задовольняючи потребу в найрізноманітніших видах інформації про слово, активно використовує можливості сучасної комп'ютерної техніки [49].

«Праця над укладанням навчальних словників вимагає глибоких знань та великих зусиль. Про це образно сказав український просвітитель початку XVI ст. Феофан Прокопович: «Якщо кого-небудь очікує вирок судді, то не слід тримати його на каторзі, доводити до знемоги його руки добуванням руди, хай він укладає словники. Ця праця містить у собі всі види покарань»» [50].

Основними критеріями у процесі створення навчального словника є великий обсяг, раціональний, продуманий спосіб подачі словникового матеріалу, швидкий та зручний пошук потрібного слова. Створення кожного навчального словника, незалежно від його типу і призначення, розпочинається ретельним відбором реєстрових слів (лексичних одиниць), які або витлумачуються, або перекладаються [22].

«Питання складу реєстру будь-якого навчального словника – одне з найскладніших питань лексикографії. Яким має бути словник і для кого він призначений – це ті визначальні моменти, що обумовлюють реєстр слів, які добираються до філологічного словника із лексичної скарбниці конкретної мови. Творці навчальних словників зобов'язані завжди пам'ятати, що об'єктивність відбору лексичних одиниць для словника та наукова розробка словникових статей великою мірою залежить від фундаментальності картотеки, від спроможності картотечних фондів відбивати не тільки стан, а й тенденції розвитку літературної мови на відповідному етапі її функціонування» [22].

Створення навчального словника – праця, для якої потрібен талант, натхнення, а також глибокі спеціальні знання. Кожен успішно виконаний у науковому відношенні словник становить собою не лише відображення

окремого етапу або періоду в розвитку мови, а й своєрідне відображення соціально-економічного, культурно-освітнього й науково-технічного рівня суспільства загалом. Навчальні словники виходять за межі власне мовознавчого або іншого вузькофахового призначення. Їх заслужено називають супутниками цивілізації [22].

Значення наукових словників у житті кожної людини важко переоцінити.

«Словниковий склад мови, як і життя суспільства в цілому, постійно зазнає тих чи інших змін. У науковій періодиці відзначалося, приміром, що французький словник «Малий Ларус», який щороку перевидається, демонструючи еволюцію словникового складу, за десятиліття засвідчує оновлення лексики французької мови приблизно на 25%. Це, звичайно, не означає, що такий самий стан із появою нових слів є характерним для всіх мов, серед них і української. І все ж «факт різьочого збагачення і оновлення лексики кожної розвиненої мови, особливо за більш тривалий період, є незаперечним» [44].

«Минуло чверть століття відтоді, як було створено останній том тлумачного Словника української мови в 11-ти томах. Протягом цього часу, безперечно, з'явилися у нашій мові десятки тисяч нових слів, адже світ розвивається і все нове потребує назви. Увійшли у вжиток численні слова іншомовного походження, які спочатку звучать у мовленні, а потім вливаються в мову (нерідко невиправдано, особливо, коли на позначення відповідних реалій є свої, українські, слова). „Словниковий склад мови, як відомо, надто чутливий до тих змін, що відбуваються у житті творця і носія мови – народу”, – зазначав Л. С. Паламарчук. І ми є свідками того, як повертаються до активного функціонування в мову суверенної України деякі призабуті слова та ті, що були менш уживаними у зв'язку з ширшим використанням у другій половині минулого століття спільних для мов лексем, зокрема для української мови й російської» [44].

«Звичайно, загальномовний словник при залученні до реєстру слів функціонально обмежених категорій лексики орієнтується насамперед на лексичний матеріал, здобутий із літературно-художніх джерел і зосереджений у словниковій картотеці». За відсутністю потрібного лексичного матеріалу в картотеці значна частина слів не потрапляла до словника й залишалася поза реєстром. Та йдуть роки, видаються й перевидаються словники, а питомі українські слова так і досі відсутні в реєстрах, наче їх узагалі немає в мові. Але ж слово «не механічно входить у мову, а органічно вростає в її цілу побудову. Найбільш загальні слова творять своєрідний центр системи, інші по-різному пов'язані з такою основою та скріплюють і зміцнюють її, посідаючи в цілому належне місце. ..кожне з них [слів] необхідне й незамінне саме як складова одиниця. Кожне з них пристосоване до певних обставин мовлення для визначених завдань мовного процесу» [44].

Новий навчальний словник має не тільки використовувати надбання попередніх праць, а й усунути допущені в них прорахунки та розв'язати недоопрацьовані питання, демонструючи розвиток національної лексикографії. Аналіз словникового матеріалу, поданого в одинадцятитомнику, дає підстави зазначити, що крім доповнення реєстру при створенні нового загальномовного тлумачного словника мають бути внесені зміни, пов'язані з тлумаченням деяких категорій слів, використанням синонімів у тлумаченнях і після них, ілюструванням слів реєстру, поданням, розміщенням та ілюструванням фразеологічного матеріалу, інших стійких сполучень слів. Слід виправити системні недоліки технічного плану та нарешті дотримуватися мовних стандартів [44].

Поряд із доповненням реєстру навчального словника його необхідно звільнити від матеріалу, який можна вважати зайвим. І словник, звичайно, має видаватися за умови упорядкованого правопису, оскільки певна частина лексичного складу мови не потрапляє до словників тому, що все ще залишається проблемою їх написання – українська орфографія [44].

2.3. Композиція та рубрикація словників

Матеріал словників і довідників у більшості випадків організовано за алфавітним принципом (рідше – за тематичним). Таку літературу створено для швидкого знаходження необхідної інформації, окремі блоки якої не пов'язані між собою. Для більш зручної орієнтації в текстовому просторі активно застосовуються графічні засоби (зміна шрифту, наявність додаткових схем, малюнків тощо). Експресія тексту словників і довідників або відсутня, або зведена до мінімуму та здебільше виражена кількісними засобами. Для цього жанрового різновиду характерні стислі формулювання, а також скорочення та умовні позначення, список яких розміщено на початку тексту [61].

Рубрика — певним чином позначений підрозділ тексту [52]. Рубрикація — система взаємного зв'язку та підпорядкування рубрик видання, що візуально виражена взаємним зв'язком та підпорядкуванням заголовків цих рубрик [52].

Функціями рубрикації є структуризація та систематизація матеріалу, а також полегшення використання видання. Заголовки визначають «напрямок» читання та поглиблюють розуміння твору читачем [52].

«Завдання редактора стосовно рубрикації:

- а) створити рубрикацію (поділити матеріал на розділи);
- б) проконтролювати та відредагувати існуючу рубрикацію» [52].

«У процесі роботи над рубрикацією редактор має відповісти на такі питання:

- Наскільки зручним для читача є поділ на рубрики та розміри суцільних порцій тексту?
- Чи відповідає складність рубрикації підготовці читача?
- Чи витримано співвідповідність рубрик?
- Чи відповідають заголовки змісту тексту?» [52].

«Існує правило «семи ССЦ»: Читач може цілісно сприймати текст, у якому не більше семи ССЦ (складних синтаксичних цілих). Якщо ж текст містить більше, ніж 7 ССЦ, його необхідно розділити» [52].

Дрібність рубрикації має визначатися зручністю читацького сприйняття. Вона залежить від виду та призначення видання. Так, довідкові видання слід завжди ділити на часті рубрики [52].

Також на дрібність рубрикації впливає складність тексту: чим важчий для сприйняття текст, тим щільнішим має бути поділ [52].

Композиційна структура

Композиція аналізованого тексту може розглядатися в межах кожної теми. Це змістова структура конкретної теми. «Тема певного тексту може мати таку композицію:

- констатуючу частину;
- деталізуючу частину» [52].

Ця композиція зазвичай тільки частково репрезентує зміст тексту, оскільки текст в більшості випадків багатотемний. Тоді текст фактично має кілька різнотемних композиційних структур, що безперечно є явищем небажаним. На рівні перцепції композиція тексту у межах певної теми буде сприйнята за тої умови, якщо тема буде виділена реципієнтом [52].

«Рубрикація — це членування тексту на складові частини, графічне відокремлення однієї частини від іншої, а також використання заголовків, нумерації тощо. Рубрикація є зовнішнім вираженням композиційної будови ділового папера. Ступінь складності рубрикації залежить від обсягу, тематики, призначення документа. Найпростіша рубрикація — поділ на абзаци» [45].

Абзац — це відступ управо у початковому рядку, яким починається виклад нової думки у тексті, а також фрагмент тексту між двома такими відступами [45].

«Типовий абзац має три частини:

1) зачин (формулюється мета абзацу, тобто повідомляється, про що йтиме мова);

2) фраза (міститься основна інформація абзацу);

3) коментарі (підбивається підсумок того, про що говорилося в абзаци)»

[57].

Вважається, що середня довжина абзацу має бути 4-6 речень, проте в текстах словників бувають абзаци, що складаються з одного речення. Однак, якою б не була його довжина, слід пам'ятати, що це внутрішньо замкнене смислове ціле [45].

Щоб не утруднювався процес читання й опрацювання словника, у них рубрики нумеруються. Існує дві системи нумерації — традиційна й нова [45].

Традиційна — базується на використанні знаків різних типів — римських та арабських цифр, великих та малих літер. Вона доповнює абзацне членування тексту (нумерування тез, пунктів, правил), яке залежить від змісту, обсягу, складу. «Система використання різних позначень повинна мати логічну будову:

А. Б. В. Г. Д...

I. II. III. IV. V...

1. 2. 3. 4. 5... 1) 2) 3) 4) 5)... а) б) в) г) г)...» [45].

Рубрики, більші за абзац, можуть називатися: параграф (§), глава, розділ, частина. Вони теж нумеруються. «Під час рубрикації тексту слід дотримуватися таких правил:

1) нумерувати рубрики, якщо є хоча б два однорідних елементи перерахування;

2) застосовувати однорідні засоби нумерації до однотипних частин;

3) дотримуватися правил пунктуації при комбінованих способах нумерації;

4) використовувати лаконічні, однозначні заголовки» [45].

Нова система нумерації базується на використанні лише арабських цифр, розміщених у певній послідовності. «Застосовуючи її, слід враховувати:

1) після номера частини, розділу, пункту, підпункту ставиться крапка;

2) номер кожної складової частини включає номери вищих ступенів поділу:

розділи — 1.; 2.; 3.;

номери підрозділів включають в себе також номери розділів — 1.1.; 1.2.; 1.3.;

номери пунктів містять номер розділу, підрозділу, пункту — 1.1.1.; 1.1.2.; 1.1.3.» [45].

Використання цієї системи нумерації дає можливість не вживати словесних найменувань і заголовків.

«Мовні засоби словників мають відповідати таким основним засадам:

1. Об'єктивність.

«Особистий момент у словниках зведений до мінімуму. Це досягається вживанням мовних одиниць, які не називають особи мовця чи співрозмовника та дій, які вони виконують. Об'єктивність словників пов'язана з використанням безособових конструкцій - односкладних безособових речень, присудок в яких виражений формою інфінітива дієслів, безособовими дієсловами та предикативними формами дієслів на -но, -то, предикативними прислівниками» [18].

2. Стандартність.

«Стандартність словників на рівні мовних засобів передбачає використання готових, перевірених практикою словесних формул, які легко сприймаються. Стандартизація мови словників дає змогу скоротити кількість зайвої інформації, швидко та ефективно її опрацювати. За даними інженерної психології, стандартизований текст сприймається в 8-10 разів швидше, ніж оригінальний. Стандартизовані мовні звороти виступають як сигнал певного типу інформації» [18].

3. Логічна послідовність.

«Усі частини словника логічно пов'язані. Це виявляється в межах речення чи тексту, які будуються з чітким дотриманням послідовності викладу матеріалу, вмотивованим порядком розташування змістових частин тексту та поділом його на абзаци, пункти, підпункти. Логічна послідовність передбачає вміння виділяти основне, та зробити його очевидним для реципієнта» [18].

4. Ясність викладу, точність опису.

«Словник має бути зрозумілим, не викликати двозначності. Це досягається тоді, коли працівник глибоко проникає в суть справи і вміє дібрати слова і вислови, які дають змогу точно описати події чи явища об'єктивної дійсності, правильно користується термінами, уникає вузько вживаних професіоналізмів» [18].

5. Переконливість.

«Забезпечується обґрунтуванням висловленої думки, доказовістю матеріалу, точністю в доборі цифрової інформації та фактів» [18].

7. Лаконічність.

«Лаконічним вважають словник, в якому немає багатослівної аргументації, зайвих слів та повторень. Лаконічності можна досягти вживанням простих речень, загальноприйнятих скорочень, умовних позначень, а також стандартних зворотів мови. Стежити за тим, щоб кожен аспект висвітлення питання займав своє місце в тексті документа і не повторювався» [18].

8. Повнота інформації.

«Повним називають навчальний словник, зміст якого вичерпує всі обставини, пов'язані з вирішенням питання» [18].

2.4. Художньо-технічне оформлення та поліграфічне втілення

Розробка художньо-технічного оформлення навчального словника одне з найважливіших напрямків його редакційної підготовки, оскільки словник, будучи носієм інформації, являє собою предмет, продукт поліграфічного виробництва. Від привабливості зовнішнього вигляду видання, якості ілюстрацій багато в чому залежить, чи захоче потенційний покупець прочитати цей словник, а від розрізнення шрифту, що сприяє комфортності читання, взаємного положення набраних елементів, грамотного використання коштів виділення залежить, в свою чергу, якість сприйняття змісту читачем [27].

«Оригінальний авторський текст перш, ніж стати словниковим текстом, вимагає переробки, переформатування. Він повинен бути не тільки виправлений редактором, а й розбитий на смислові блоки, розчленований зоровими паузами, забезпечений візуальними акцентами, що активізують увагу читача, оснащений засобами пошуку та орієнтації, в разі необхідності доповнений ілюстраціями і, нарешті, завершений таким чином, щоб гармоніювати з пропорціями майбутнього видання, ілюстративним рядом і бути комфортним для читання» [27].

Коло обов'язків художнього редактора надзвичайно широке. Він здійснює художнє редагування видань, бере участь в розробці проектів художнього і технічного оформлення видань, перевіряє і оцінює авторські оригінали ілюстрацій, визначає технологічні особливості їх виготовлення, готує вказівки з художнього оформлення видань. Художній редактор перевіряє оригінали створених художником ілюстрацій і пробні відбитки ілюстрацій, оцінює якість набору, композицію кожної смуги і розвороту, перевіряє сигнальні екземпляри, а також виконує весь комплекс організаційно-управлінських робіт [27].

При роботі над художнім оформленням майбутнього видання художник повинен спиратися на концепцію видання в цілому. Естетика в книговидавничій справі не самоцінна. Так, красиво оформлений словник в твердій палітурці, виданий без урахування функції видання, його види та читацької адреси, особливостей змісту і специфіки використання, може виявитися незатребуваною, а скромно видана брошура цілком вдалим і популярним виданням [27].

«Художню структуру навчального словника визначають наступні чинники:

1. «функція необхідно відповісти на питання, де і як буде використовуватися словник, призначений він для суцільного або вибіркового, для одноразового прочитання або постійного використання. Від цього залежить вибір формату і конструкції словника, якість матеріалу, характер

зовнішнього оформлення, гарнітури і кегля шрифту. Художник словника повинен постаратися створити максимально зручну для користувача книжкову композицію з урахуванням специфіки даного видання» [62];

2. «читацька адреса, вік майбутніх читачів, їх професія і рівень підготовки, також багато в чому визначають зовнішній вигляд навчального словника» [30];

3. «вид видання при оформленні вузько функціонального видань (навчальної, наукової, довідкової літератури та ін.) Необхідно орієнтуватися на вимоги ДСТУ, ГОСТів, що пред'являються до цих видів видань і традиціям, що склалися» [30];

4. «зміст словника навіть ідентичні по функції, адресою і виду видання не можуть бути абсолютно однотипні за структурою тексту і особливостям змісту. При роботі з виданням, перенасиченому графіками, схемами, додатковими текстами, складною і багаторівневою рубрикацією, дизайнер стикається з необхідністю графічно виразити взаємозв'язок і підпорядкованість окремих елементів, акцентувавши увагу на найбільш важливих з них. При цьому, оформлення повинно бути гармонійним і стилістично витриманим» [30];

5. «економіка видання гранично допустима ціна, яка визначає рентабельність видання, різко обмежує дизайнера у виборі засобів. При роботі з мало бюджетним виданням, доводиться відмовлятися від твердої палітурки, від кольорового друку і дорогих сортів паперу, проектувати більш «щільне» розташування тексту, занижувати кегль шрифту, зменшувати поля (відмовитися від колонтитулів). Тому, перш ніж приступити до створення макета, художник повинен узгодити ці умови з редактором, спільно вибрати стиль оформлення (подарункове видання, кишенькове видання в м'якій палітурці та ін.)» [30];

6. «технологічні чинники навіть при відсутності обмежень на витрати по виданню художник не може довільно вибрати конструкцію, формат видання, вид ілюстрацій і інші елементи художньої структури словника. Видання

тиражується на певному поліграфічному обладнанні з використанням наявної комп'ютерної техніки, на папері певних форматів. У будь-якій ланці цього ланцюга може відбутися збій: необхідне друкарське обладнання розраховане на інші формати паперу, в шрифтовому наборі друкарні немає обраного дизайнером шрифту, програми не поєднуються, необхідний сорт паперу недоступний. Щоб уникнути всіх цих несподіваних складнощів, художник повинен постійно узгоджувати всі ключові параметри з редактором і друкарнею»» [30].

Художня структура навчального словника, створювана художником для оптимального представлення читачеві її змісту, складається з безлічі окремих елементів, велика частина з яких є типовими. Створюючи словник, художник-дизайнер повинен зробити оптимальний вибір кожного з цих елементів, скласти їх до купи так, щоб їх сукупність цих елементів утворює систему цілісну, логічно вибудовану, естетично привабливу [27].

«До елементів художньої структури відносяться:

1. «Конструкція видання. Видання словника в м'якій або твердій палітурці, вирішує редактор при розробці концепції видання. Тут, перш за все, враховуються фактори фінансові та технологічні, але іноді вирішальне значення мають функціональне призначення і обсяг видання» [27].
2. «Шрифт, використовуваний для набору основних і додаткових текстів і для оформлення «входу» в словник. Вибираючи шрифт, дизайнер зазвичай задається трьома питаннями: чи добре помітний даний шрифтової малюнок; чи відповідає він характером і стилю тексту, що набирається; чи задовольняє читача-глядача естетично» [27].

«Розрізнення шрифту залежить, перш за все, від його графічних особливостей. Якщо ви більше дбаєте про зручність читача, ніж про економію паперу, намагайтеся уникати застосування звужених накреслень, особливо якщо текст, що набирає досить довгий і розрахований на суцільне читання, так як перевага в розрізненні мають шрифти з відчутними між літерними і всередині літерними прорізами» [27].

3. «Формат навчального словника (його розмір по ширині і висоті) похідне від формату паперового аркуша, його частка, отримана при згинанні (фальцюванні) листа в кілька разів після друкування. Якщо лист зігнути три рази, то частка аркуша буде $1/8$, чотири рази $1/16$, п'ять - $1/32$. Відповідно в першому випадку з листа утворюється 16 сторінок (по 8 на кожній стороні), у другому - 32 і в третьому 64. Папір у нас в країні випускається наступних стандартних форматів (розмір поданий в сантиметрах): 60×84 ; 60×90 ; 70×90 ; 75×90 ; 70×100 ; 70×108 ; 84×108 та інші. Таким чином, розмір смуги утворюється часткою стандартного друкованого аркуша після обрізки. Вибираючи формат книги, дизайнер повинен розрахувати відповідний йому формат друкованої смуги, а потім вибрати з наявних стандартних або нестандартних паперових листів найбільш підходящий (з урахуванням припуску на обрізання)» [27].
4. «Формат рядка, що впливає на комфортність читання. Для сприйняття тексту оптимальною вважається рядок, що містить 45 - 70 знаків, оптимально: від 50 до 55» [27].
5. «Колонцифри, колонтитули які збагачують композицію складальної смуги і допомагають читачеві орієнтуватися в тексті» [27].

РОЗДІЛ III АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНИХ СЛОВНИКІВ

3.1. Аналіз «Орфографічного словника» Н. П. Мельник

«Посібник складається з двох частин: орфографічного словника і довідника з граматики. Орфографічний словник містить найпоширеніші слова сучасної української літературної мови, при написанні яких можуть виникати певні труднощі, а також нові запозичення, так звані слова іншомовного походження, що останнім часом активно вживаються у мовленні. Довідник з граматики має на меті допомогти учням узагальнити знання з рідної мови. Розрахований на школярів, учителів початкових класів та батьків, а також усіх тих, хто користується державною мовою в повсякденному житті» [29].

Орфографічний словник містить близько 7000 найпоширеніших слів сучасної української літературної мови, при написанні та вимові яких можуть виникати певні труднощі. Розрахований на учнів початкових класів початкової школи [29].

«Усі слова в словнику розміщені за алфавітом і подані в початковій формі: іменник та займенник — у називному та родовому відмінках однини, а окремі складні випадки — в інших відмінках та у множині. Прикметники та дієприкметники подаються у формі чоловічого, жіночого та середнього роду однини; дієслово — у неозначеній формі та в I та II особі однини і множини.»

В окремих випадках наведені додаткові граматичні форми змінюваних слів, наприклад: дно, дна, м. (на) дні і (по) дну, мн. дена, ден.

У всіх словах, крім односкладових, позначається наголос. Два знаки наголосу в слові вказують на те, що воно вживається або з першим або з другим наголосом. Наприклад: вишенька можна читати вишеньки, або вишеньки ; дзьобати — як дзьобати або дзьобати.

У словнику вміщені слова, які останнім часом активно вживаються у мовленні: волонтер, плеєр, компакт-диск, піца та інші.

У словнику на початку розміщено: вхідні відомості, передмову, вступ від укладача, пояснення скорочень та українську абетку. Наприкінці словника

(127ст.) розміщено правильне написання чоловічих та жіночих імен, вихідні відомості та довідник з граматики у якому присутні:

- мовна будова;
- текст;
- правила переносу слів;
- правопис слів з апострофом;
- правопис слів із дзвінками та глухими приголосними;
- вимова та написання слів з буквами Г та Ґ;
- правопис слів з ненаголошеними (е),(и);
- правопис префіксів пре-,при-;
- правопис префіксів З-,С-;
- правопис прийменників і префіксів;
- власні і загальні назви;
- відмінювання іменників;
- правопис суфікса –ив (о);
- написання слів через дефіс;
- правопис іменників з частинами пів-, напів-, полу-;
- правопис слів іншомовного походження;
- Н або НН у прикметниках;
- правопис закінчень у дієсловах;
- правопис дієслів теперішнього часу;
- правопис числівників;
- правопис прислівників;
- написання НЕ з різними частинами мови;
- розділові знаки при однорідних членах речення;
- розділові знаки у складних реченнях;
- звертання та вставні слова в реченні;
- речення з прямою мовою;
- звуки.

Присутні також колонцифри у правому та лівому нижньому краю, колонтитули які змінні впродовж розділу (із 6 по 127 ст.). Зміст у ньому відсутній.

Обкладинка м'яка, папір офсетний, друк офсетний, гарнітура Аріел, умовний друкований аркуш 8.4, обліково-видавничий аркуш 6.1.

Композиційно-технічний етап: текст поділений у дві колонки, без абзацного відступу, вирівняний по ширині. Усі слова розставлені за алфавітом, також кожне слово виділене жирним, кегль основного тексту 16.

Правопис жіночих та чоловічих імен поділено у три колонки, без відступів. Написання «довідник з граматики» виділене курсивом, у цьому розділі присутні ілюстрації чорно білі, вони розташовані на кожній сторінці. Ілюстрації без підписів (наприклад – мал.1, рис.1), вони пояснюють, відтворюють зміст тексту, повністю профарбовані без пошкоджень.

Навчальний словник має забезпечувати цілеспрямовану орієнтацію учнів у змісті й структурі, створювати необхідні умови для самостійної роботи, стимулювати пізнавальну діяльність.

Система рубрикації: Заголовки у словнику присутні, це «Український алфавіт», «Пояснення скорочень», виділені жирним букви алфавіту, за яким розміщені слова в тексті, «Імена», «Довідник з граматики», у якому також виділені курсивом підпункти (вони перелічені вище).

Зміст у даному словнику відсутній, хоча він є обов'язковим елементом довідкового апарату більшості видань. Але допустима відсутність змісту лише у виданнях без рубрик або з 2–3 рубриками, що не мають довідкового значення. Також зміст може бути відсутнім у енциклопедіях, словниках та художній літературі з нумераційними заголовками (без змістової частини).

Відповідно до Держстандарту 3017-95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", видання класифікується за такими ознаками:

1. Призначення:

- соціально-функціональне – навчальне, довідкове;
- читацьке – для широкого кола читачів (масове видання), для юнацтва.

2. *Інформаційні знаки* – текстове й зображальне (у виданні присутні як текст, так і зображення).
3. *Аналітико-синтетичне перероблення інформації* – інформаційне.
4. *Зовнішні ознаки:*
 - обсяг – книга (містить більше, ніж 48 стор., а саме 159 стор.);
 - форма – книжкова (тому що формат 84x108/32, який відповідає книжковому);
 - структура або спосіб укладання текстів – серіальне (тому що такого ж типу, і того ж видавництва є ще 4 словника);
 - склад основного тексту – збірник (присутні декілька так званих «творів» (розділів));
 - кількість – перше видання (не перевидавалось).
5. *Періодичність:*
 - посібники – навчальний (тому, що розрахований для школярів, щоб ознайомити, та поглибити їхні знання із орфографії);
 - словники – мовний, орфографічний.
6. *Належність до видавця, автора або спонсора* – видане видавництвом.

3.2. Аналіз «Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка «Словник розкриває значення найуживаніших фразеологізмів сучасної української мови, розповідає про походження багатьох стійких словосполучень, пропонує школярам цікаві лексичні завдання та головоломки. Для школярів, широкого кола читачів» [15].

Запропонований словник вмістив у себе лише частину великого обсягу образної мови. Поринувши в нього, можна збагатити свої знання таємницями історії, античної міфології, біблійних переказів [58].

«У 1 розділі словника подано фразеологізми, які потребують пояснень і докладного тлумачення. Більшість із них — це вислови видатних осіб, коротенькі цитати з Біблії та класичних творів. У 2 розділі подано короткі тлумачення фразеологізмів, притаманних українській мові. У розділі «Додаток» уміщено лексичні завдання та головоломки, які рекомендовано виконати після того, як буде уважно опрацьовано матеріал 1 та 2 розділів» [15].

Композиційно-технічний етап: текст з абзацним відступом, вирівняний по ширині. У частині 1 усі слова розставлені за алфавітом, кожна буква розміщено із нової сторінки. Також застосовується буквиця, для підкреслення початку твору чи його частини і налаштування читача на потрібне сприйняття подальшого тексту. Вони прикрашені мініатюрою в орнаментальному стилі, вензелями голубого кольору.

У частині 2 букви алфавіту виділені напівжирним голубим кольором, шрифт більший, ніж основний текст. У розділі «Додаток» підпункти виділені жирним і також більшим накресленням, ніж основний текст. Кегль основного тексту 14.

Навчальний словник має забезпечувати цілеспрямовану орієнтацію учнів у змісті й структурі, створювати необхідні умови для самостійної роботи, стимулювати пізнавальну діяльність.

Система рубрикації: Заголовки у словнику присутні, це заголовки розділів, та підрозділів. Зміст у даному словнику присутній, він розміщений в кінці після основного тексту, там само, де й вихідні відомості. Зміст є двоколонковим, він охоплює усі розділи. Завдяки змісту читач може швидко ознайомитися із складом видання, а також знайти потрібну йому частину тексту чи інформацію.

Колонцифри розташовані у нижньому полі, вирівняні по центру, виділені напівжирним накресленням та оздоблені фігурою, вензелем.

Розділи у словнику виділені у фігурну рамку із орнаментом, забарвлену у голубий колір.

Відповідно до Держстандарту 3017-95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", видання класифікується за такими ознаками:

1. *Призначення:*

- соціально-функціональне – навчальне;
- читацьке – для широкого кола читачів (масове видання).

2. *Інформаційні знаки* – текстове (у виданні переважає текстовий матеріал).

3. *Аналітико-синтетичне перероблення інформації* – інформаційне.

4. *Зовнішні ознаки:*

- обсяг – книга (обсяг перевищує 48 стор., а саме 111 стор.);
- форма – книжкова (тому що формат 60x90/16, який відповідає книжковому);
- структура або спосіб укладання текстів – одностомне;
- склад основного тексту – збірники (присутні декілька так званих «творів» (розділів, частин));
- кількість – перше видання.

5. *Періодичність:*

- Посібники – навчальний (тому, що розрахований на школярів, щоб ознайомити, та поглибити їхні знання із фразеології);
- Словники – мовний, фразеологічний.

6. *Належність до видавця, автора або спонсора* – спільне.

3.3. Аналіз «Словник іншомовних слів» М. П. Коломійця, Л. В. Молодова
«Словник має на меті дати стисле пояснення часто вживаних слів і термінів іншомовного походження. Словник містить близько 8500 іншомовних слів, лексичних одиниць, які ввійшли до складу сучасної української літературної мови в різні періоди її становлення й розвитку. У словникових статтях розкривається значення 3000 заголовних слів, їхне

походження, подаються граматичні й акцентологічні коментарі. У кінці статей додано за алфавітом близько 5500 однокореневих слів, значення яких легко встановити за інформацією про заголовні слова. Для учнів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназії, ліцеїв та найширшого кола читачів» [48].

Основна мета Словника – дати стисле пояснення слів і термінів іншомовного походження, що ввійшли до лексичного складу сучасної української мови і часто вживаються у мові преси, радіо, телебачення, у творах української світової художньої літератури XVIII–XX ст., які вивчаються у школі [48].

«Словник іншомовних слів» – це довідник, у словникових статтях якого подаються тлумачення того чи іншого запозиченого слова, довідка про його походження (етимологія) граматичні й акцентологічні коментарі. Крім того, в кінці словникової статті додаються в алфавітному порядку однокореневі слова до слова-заголовка. Таким чином, Словник має на меті допомогти усвідомити чи уточнити значення іншомовного слова, закріпити правильне його вживання, написання і наголошування [48].

У словнику на початку присутні поради як користуватися словником та зміст і структура словникових статей, список умовних скорочень (скорочення назв мов, скорочення ремарок).

Композиційно-технічний етап: Основний текст поділений у дві колонки, без абзацного відступу, вирівняний по ширині. Усі слова розставлені за алфавітом, кожна літера алфавіту виділена напівжирним та накреслення більше від основного тексту, також кожне слово виділене жирним та маркованим списком, кегль основного тексту 12.

Даний словник немає ілюстрацій, таблиць, графіків та ін.

Присутня передмова, та «Як користуватися словником» із двома підрозділами.

Навчальне видання має забезпечувати цілеспрямовану орієнтацію учнів у змісті й структурі, створювати необхідні умови для самостійної роботи, стимулювати пізнавальну діяльність.

Системи рубрикації: Зміст у даному словнику відсутній, хоча він є обов'язковим елементом довідкового апарату більшості видань. Але допустима відсутність змісту лише у виданнях без рубрик або з 2–3 рубриками, що не мають довідкового значення. Також зміст може бути відсутнім у енциклопедіях, словниках та художній літературі з нумераційними заголовками (без змістової частини).

Колонцифри розташовані у нижньому полі, вирівняні по центру, виділені напівжирним накресленням.

Колонтитули поміщені над основним текстом кожної сторінки, вони слугують для полегшення користування виданням, іноді - для поліпшення його оформлення. Композиційне розміщення колонтитулів складене окремим одним рядком, вирівняне по центрі.

Відповідно до Держстандарту 3017-95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", видання класифікується за такими ознаками:

1. Призначення:

- соціально-функціональне – навчальне;
- читацьке – для широкого кола читачів (масове видання).

2. Інформаційні знаки – текстове (у виданні переважає текстовий матеріал).

3. Аналітико-синтетичне перероблення інформації – інформаційне.

4. Зовнішні ознаки:

- обсяг – книга (містить більше ніж 48 стор., а саме 190 стор.);
- форма – книжкова (тому що формат 84x108/32, який відповідає книжковому);
- структура або спосіб укладання текстів – однотомне;
- склад основного тексту – моновидання (видання, що містить один, так званий «твір»);
- кількість – перше видання.

5. Періодичність:

- посібники – навчальний (тому, що розрахований на школярів, щоб ознайомити, та поглибити їхні знання у вивченні іншомовних слів);
 - словники – мовний, іншомовних слів.
6. *Належність до видавця, автора або спонсора власне* – спільне, видане видавництвом.

3.4. Порівняльна характеристика аналізованих видань

Порівняння «Орфографічного словника» Н. П. Мельник та «Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка.

Обкладинка: в орфографічного словника – м'яка, містить тільки назву книги. У фразеологічного – тверда, містить назву книги, авторів та видавництво.

Скріплення книжкового блоку: в орфографічному словнику книжковий блок скріплюється з обкладинкою книги за допомогою клею. У фразеологічному – використано «Шиття блоку нитками» (при такому способі скріплення видрукувані листи згинаються, збираються в зошиті, які далі зшиваються).

Формат – орфографічного словника 84x108/32, фразеологічного 60x90/16. Таким чином, словники відрізняються в розмірі.

Внутрішнє оформлення:

- 1) форзац – присутній тільки у фразеологічному словнику, так як в орфографічного присутня м'яка обкладинка;
- 2) ляссе – не використовується у цих словниках;
- 3) титульний лист (права половина першого розвороту книги) – присутній у двох словниках. Орфографічний містить назву книги, скільки у словнику слів, для кого призначений, видавництво, виконано усе чорно-білими тонами. Фразеологічний містить назву книги, авторів, рік

- видання та видавництво, також оформлений у чорно-блакитних тонах із маленькою ілюстрацією під назвою;
- 4) вихідні відомості присутні. В орфографічному словнику є: ББК, макет анотованої каталожної картки, видавнича анотація, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер ISBN. У фразеологічному є: ББК, відомості про рецензентів, макет анотованої каталожної картки, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер книги (ISBN).
 - 5) передмова присутня у двох словниках, в орфографічному – це «Юний друже!» та «Від укладача», у фразеологічному – «До читачів».
 - 6) зміст присутній лише у фразеологічному словнику.
 - 7) основний текст у фразеологічному словнику розподілений за алфавітом, з абзацу та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 14, поділений на 2 частини та «Додаток», «Фразеологічний практикум», «Головоломки», «Відповіді». В орфографічному основний текст двоколонковий, розподілений за алфавітом, без абзацних відступів та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 16, присутній «Український алфівіт», «Пояснення скорочень», «Імена; Жіночі імена», та «Довідник з граматики».
 - 8) колонцифри в орфографічному словнику розміщені у нижньому правому та лівому куті сторінки, а у фразеологічному розміщені внизу посередині сторінки.
 - 9) колонтитули присутні тільки в орфографічному словнику над основним текстом.
 - 10) випускні дані – в орфографічному словнику: перелік авторів, уривки з творів яких використані; надвипускні дані; формат паперу та частка аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження видавця; серію, номер, дату видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів

і розповсюджувачів видавничої продукції. У фразеологічному: зміст; надвипускні дані; формат паперу та частка аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; тираж; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження видавця; серію, номер, дату видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження виготовлювача видавничої продукції; серію, номер, дату видачі свідоцтва про внесення виготовлювача видавничої продукції до Державного реєстру.

Порівняння «Орфографічного словника» Н. П. Мельник та «Словника іншомовних слів» М. П. Коломійця, Л. В. Молодова.

Обкладинка: в орфографічного словника – м'яка, містить тільки назву книги. У словнику іншомовних слів (далі – СІС) – тверда, містить назву книги, авторів.

Скріплення книжкового блоку: в орфографічному словнику книжковий блок скріплюється з обкладинкою книги за допомогою клею. У СІС використано «Шиття блоку нитками» (при такому способі скріплення видрукувані листи згинаються, збираються в зошиті, які далі зшиваються).

Формат однаковий у словників: 84x108/32.

Внутрішнє оформлення:

- 1) форзац присутній тільки у СІС, так як в орфографічного є м'яка обкладинка;
- 2) ляссе – не використовується у цих словниках;
- 3) титульний лист (права половина першого розвороту книги) – присутній у двох словниках. Орфографічний містить назву книги, скільки у словнику слів, для кого призначений, видавництво, виконано усе чорно-білими тонами. СІС містить назву книги, авторів, рік видання та видавництво;

- 4) вихідні відомості – присутні. В орфографічному словнику є: ББК, макет анотованої каталожної картки, видавнича анотація, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер ISBN. У СІС є: ББК, макет анотованої каталожної картки, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер книги (ISBN).
- 5) передмова присутня у двох словниках, в орфографічному – це «Юний друже!» та «Від укладача», у СІС – «Передмова».
- 6) зміст відсутній у двох словниках.
- 7) основний текст – у СІС він двоколонковий розподілений за алфавітом, без абзацу, та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 12, присутній також «Список умовних скорочень». В орфографічному також основний текст двоколонковий, розподілений за алфавітом, без абзацних відступів та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 16, присутній «Український алфавіт», «Пояснення скорочень», «Імена; Жіночі імена», та «Довідник з граматики».
- 8) колонцифри в орфографічному словнику розміщені в нижньому правому та лівому куті сторінки, а у СІС розміщені внизу посередині сторінки.
- 9) колонтитули присутні у двох словниках, розміщені над основним текстом та підкреслені довгою лінією.
- 10) випускні дані – в орфографічному словнику: перелік авторів, уривки із творів яких використані; надвипускні дані; формат паперу та частку аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження видавця; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції. У СІС: зміст; надвипускні дані; формат паперу та частка аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; тираж; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження

видавця; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження виготовлювача видавничої продукції; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення виготовлювача видавничої продукції до Державного реєстру.

Порівняння «Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка та «Словника іншомовних слів» М. П. Коломійця, Л. В. Молодова.

Обкладинка: у фразеологічного – тверда, містить назву книги, авторів та видавництво. У словнику іншомовних слів (далі – СІС) також тверда, містить назву книги, авторів.

Скріплення книжкового блоку: у фразеологічному та СІС використано «Шиття блоку нитками» (при такому способі скріплення видрукувані листи згинаються, збираються в зошиті, які далі зшиваються).

Формат – СІС 84x108/32, фразеологічного 60x90/16. Таким чином словники трішки відрізняються в розмірі.

Внутрішнє оформлення:

- 1) форзац присутній у двох словниках;
- 2) ляссе не використовується у цих словниках;
- 3) титульний лист (права половина першого розвороту книги) – присутня у двох словниках. Фразеологічний словник містить назву книги, авторів, рік видання та видавництво, також оформлене чорно-блакитних тонах із маленькою ілюстрацією під назвою. СІС містить назву книги, авторів, рік видання та видавництво;
- 4) вихідні відомості – присутні. У СІС є: ББК, макет анотованої каталожної картки, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер ISBN. В орфографічному словнику є: ББК, макет анотованої

каталожної картки, видавнича анотація, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер ISBN.

- 5) Передмова присутня у двох словниках, у фразеологічному – «До читачів» в СІСІ – «Передмова».
- 6) зміст – присутній лише у фразеологічному словнику.
- 7) основний текст – у фразеологічному словнику він розподілений за алфавітом, із абзацу та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 14, поділений на 2 частини та «Додадок», «Фразеологічний практикум», «Головоломки», «Відповіді». У СІС він двоколодковий, розподілений за алфавітом, без абзацу, та вирівняний по ширині, кегль основного тексту 12, присутній «Список умовних скорочень».
- 8) колонцифри у двох словниках розміщені внизу посередині сторінки.
- 9) колонтитули відсутні.
- 10) випускні дані у фразеологічному словнику: зміст; надвипускні дані; формат паперу та частка аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; тираж; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження видавця; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження виготовлювача видавничої продукції; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення виготовлювача видавничої продукції до Державного реєстру. В СІС: зміст; надвипускні дані; формат паперу та частка аркуша; обсяг видання в умовних друкованих аркушах; тираж; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження видавця; серія, номер, дата видачі свідоцтва про внесення видавця до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції; повне найменування (ім'я) та місцезнаходження виготовлювача видавничої продукції; серія, номер,

дата видачі свідоцтва про внесення виготовлювача видавничої продукції до Державного реєстру.

3.5. Рекомендації щодо вдосконалення роботи редактора над навчальними словниками

Перше, на чому варто наголосити і що, на нашу думку, є важливим – це обкладинка/палітурка. Обкладинка є важливою складовою книги, адже слугує захисним покриттям. На додачу до захисної, обкладинка виконує також й інші функції: скріплювальну, художню та інформаційну. Виготовляють обкладинки зазвичай зі звичайного паперу (м'які обкладинки) або з більш цупких матеріалів, як-от картон або шкіра (палітурка).

«М'яка обкладинка – м'яка захисна обкладинка книжки, зазвичай виготовлена зі звичайного паперу. На відміну від палітурки, яка типово виготовляється із цупких матеріалів — таких як картон або шкіра, м'яка обкладинка виготовляється із офсетного паперу».

М'яка обкладинка, на нашу думку, для словника є не дуже вдалим рішенням. Як от у «Орфографічного словника» вона м'яка, легко може зім'ятись, порватись. Також такими книгами незручно користуватись, коли вони відкриті, тому що одразу закриваються.

Палітурка, або тверда обкладинка – захисна обкладинка книжки, зазвичай виготовлена з покритого матерією картону, важкого паперу, з'єднана за допомогою подвійних аркушів паперу (форзаців) із книжковим блоком.

Якщо порівнювати із двома іншими словниками, які у твердій обкладинці, їх нелегко порвати, зігнути, вони цупкіші, тож і користуватися ними зручніше.

Тому ми рекомендуємо використовувати палітурки для навчальних словників, так як вони є більш надійними та зручними в користуванні.

Наступне, на чому доцільно акцентувати – це зміст. За допомогою змісту читач може швидко ознайомитися зі складом видання, а також знайти потрібну йому частину тексту та з легкістю користуватися книгою.

Проте, незважаючи на загальний довідковий характер змісту, значущість його в тому чи іншому виді видань може бути різною і це впливає як на розташування змісту у виданні, так і на побудову й акцентування його окремих частин.

«Зміст може розміщуватися в кінці або на початку видання. Це залежить від кількох чинників, основними з яких є вид видання, його обсяг та умови користування ним. Так, у наукових, довідкових і навчальних виданнях зміст майже завжди доцільно розміщувати на початку (особливо це стосується видань великого обсягу). У виданнях подібного типу він відіграє дуже важливу роль як довідковий елемент.»

Читач користується ним не тільки в момент ознайомлення із виданням, а й протягом усієї роботи зі словником. Краще розміщувати зміст відразу після звороту титулу. При складній рубрикації (переважно в наукових та довідникових виданнях великого обсягу) відповідні частини рубрик змісту іноді додатково виносять на шмуцтитули або їхні звороти).

«Допустима відсутність змісту лише у виданнях без рубрик або з 2–3 рубриками, що не мають довідкового значення. Також зміст може бути відсутнім у енциклопедіях, словниках та художній літературі з нумераційними заголовками (без змістової частини).»

Щодо орфографічних помилок то їх немає у виданнях, інформація подана доступно, так як словники розраховані на школярів. Тому, на даний момент, це усі наші рекомендації щодо роботи редактора.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети і поставлених завдань у роботі було з'ясовано та проаналізовано: 1) визначення характерних ознак довідкового видання; 2) схарактеризовано типологію словників; 3) сформульовано визначення поняття навчального словника як виду довідкового видання; 4) розглянуто особливості укладання навчальних словників; 5) визначено джерела створення навчальних словників; 6) розглянуто композицію та рубрикацію навчальних словників; 7) схарактеризовано художньо-технічне оформлення та поліграфічне втілення навчальних словників; 8) здійснено аналіз словників: «Орфографічний словника» Н. П. Мельник, «Фразеологічний словник школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка, «Словник іншомовних слів» М. П. Коломієць, Л. В. Молодова; 9) здійснено порівняльну характеристику аналізованих видань; 10) подано рекомендації щодо вдосконалення роботи редактора над цими виданнями.

В першому розділі роботи було проаналізовано загальну характеристику словників, ознаки довідкових видань, типологію словників та визначення поняття навчального словника.

Довідковими називають такі видання, в яких різноманітна інформація наукового або прикладного характеру розміщена в зручному для швидкого пошуку порядку і не призначена для суцільного читання.

Ці видання виконують довідкову функцію та призначені для отримання різноманітних відомостей, сумують наукові знання та відомості прикладного характеру.

Словники. Укладаються здебільшого у формі упорядкованого за алфавітним принципом переліку заголовних слів з їхнім поясненням, тлумаченням чи перекладом з однієї мови на іншу. Самостійною одиницею такого видання є словникова стаття, до якої входить заголовне слово та його пояснення.

Згідно з ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», словник – це довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків),

доповнених відповідними довідковими даними. У структурному відношенні словникове видання характеризується розчленованим розташуванням матеріалу: кожному слову чи групі слів присвячується незалежний відрізок тексту, що становить словникову статтю.

Алфавітні словники діляться на строго алфавітні (прямі та зворотні) і гніздові (наприклад, словник В. І. Даля). У гніздових словниках матеріал розташовується за алфавітом так званих первісних слів, при цьому їх похідні і однокореневі розміщуються в тій же словниковій статті. Похідні слова розташовуються в алфавітних гніздах залежно від їх словотворчих зв'язків, що дає можливість подати слова не в механічній послідовності, а з урахуванням їхніх морфологічних і словотворчих властивостей.

Навчальні словники за своїм призначенням мають низку особливостей, чим відрізняються від звичайних системозорієнтованих словників. Передусім, навчальні словники (одномовні та багато- мовні) розраховані на викладачів і студентів, оскільки можуть бути використані ними як навчальні посібники. Такі словники містять найбільш уживані та розповсюджені терміни з певної галузі знань, характеризуються наявністю при кожному слові мінімально необхідної лексикографічної інформації, поділом лексики на продуктивну та рецептивну, наявністю методичних вказівок щодо оволодіння матеріалом, аналізу термінів, наприклад: «Словник Англо-Український навчальний до сніданку «Поласуймо англійською!»»

Щодо класифікації навчальних словників, то це їх практичний систематизований опис, жанри, що склалися історично в тій чи іншій національній лексикографічній традиції. Розв'язання проблеми класифікації словників сприятиме виробленню єдиної методології укладання (тематичний обсяг, реєстр, форма, призначення, функції словника).

У другій главі даної роботи було розглянуто роботу редактора над навчальними словниками, особливості укладання навчальних словників, джерела створення словників, композиція та рубрикація словників, художньо-технічне оформлення та поліграфічне втілення навчальних словників.

Отже, навчальні словники – це словники короткі, вузького призначення, добре структуровані, прості за будовою, щоб забезпечити ефективність їх використання учнями чи студентами, які не набули ще міцних навичок користування словником.

Навчальний словник повинен містити інформацію, здатну забезпечити засвоєння і форми слова, і його семантики, правильне вживання його у мовленні, уникнення помилок, що виникають унаслідок впливу рідної мови, доцільний вибір граматичних форм слова і т.д.

Ясно, що виконати ці завдання один навчальний словник не може. Тому слід створювати низку навчальних словників різного обсягу й призначення для кожного типу навчальних закладів, для різних етапів вивчення мови, для кожної спеціальності майбутніх користувачів.

Різноманітні типи словників розробляються залежно від того, для кого вони призначені. Так, наприклад, існують академічні словники, які містять найповнішу інформацію про слово, та навчальні, які мають на меті навчити людину, яка оволодіває мовою, правильно використовувати слово. Є словники, адресовані усім, розраховані на будь-якого читача (наприклад, «Тлумачний словник української мови»), та словники-довідники, призначені для людей певних професій (наприклад, «Словник наголосів для працівників радіо та телебачення»). Особливий тип складають словники для різних технічних, прикладних цілей: наприклад, для машинного перекладу і т. ін.

Матеріал словників і довідників у більшості випадків організовано за алфавітним принципом (рідше – за тематичним). Таку літературу створено для швидкого знаходження необхідної інформації, окремі блоки якої не пов'язані між собою. Для більш зручної орієнтації в текстовому просторі активно застосовуються графічні засоби (зміна шрифту, наявність додаткових схем, малюнків тощо). Експресія тексту словників і довідників або відсутня, або зведена до мінімуму та здебільше виражена кількісними засобами. Для цього жанрового різновиду характерні стислі формулювання, а також скорочення та умовні позначення, список яких розміщено на початку тексту.

Розробка художньо-технічного оформлення навчального словника одне з найважливіших напрямків його редакційної підготовки, оскільки словник, будучи носієм інформації, являє собою предмет, продукт поліграфічного виробництва. Від привабливості зовнішнього вигляду видання, якості ілюстрацій багато в чому залежить, чи захоче потенційний покупець прочитати цей словник, а від розрізнення шрифту, що сприяє комфортності читання, взаємного положення набраних елементів, грамотного використання коштів виділення залежить, в свою чергу, якість сприйняття змісту читачем.

Художня структура навчального словника, створювана художником для оптимального представлення читачеві її змісту, складається з безлічі окремих елементів, велика частина з яких є типовими. Створюючи словник, художник-дизайнер повинен зробити оптимальний вибір кожного з цих елементів, скласти їх до купи так, щоб їх сукупність цих елементів утворює систему цілісну, логічно вибудовану, естетично привабливу.

В третьому розділі даної дипломної роботи був описаний аналіз та порівняльна характеристика «Орфографічного словника», «Фразеологічного словника школяра», «Словник іншомовних слів» навчальних словників, заходи по вдосконаленню роботи редактора над навчальними словниками.

Орфографічний словник містить близько 7000 найпоширеніших слів найпоширеніші слова сучасної української літературної мови, при написанні яких можуть виникати певні труднощі, а також нові запозичення, так звані слова іншомовного походження, що останнім часом активно вживаються у мовленні. Довідник з граматики має на меті допомогти учням узагальнити знання з рідної мови. Розрахований на учнів початкових класів початкової школи.

Усі слова в словнику розміщені за алфавітом і подані в початковій формі: іменник та займенник — у називному та родовому відмінках однини, а окремі складні випадки — в інших відмінках та у множині. Прикметники та дієприкметники подаються у формі чоловічого, жіночого та середнього роду однини; дієслово — у неозначеній формі та в I та II особі однини і множини.

«Фразеологічний словник школяра» розкриває значення найуживаніших фразеологізмів сучасної української мови, розповідає про походження багатьох стійких словосполучень, пропонує школярам цікаві лексичні завдання та головоломки. Запропонований словник вмістив у себе лише частину великого обсягу образної мови. Поринувши в нього, можна збагатити свої знання таємницями історії, античної міфології, біблійних переказів. Для школярів, широкого кола читачів.

«Словник іншомовних слів» – це довідник, у словникових статтях якого подаються тлумачення того чи іншого запозиченого слова, довідка про його походження (етимологія) граматичні й акцентологічні коментарі. Крім того, в кінці словникової статті додаються в алфавітному порядку однокореневі слова до слова-заголовка. Таким чином, Словник має на меті допомогти усвідомити чи уточнити значення іншомовного слова, закріпити правильне його вживання, написання і наголошування.

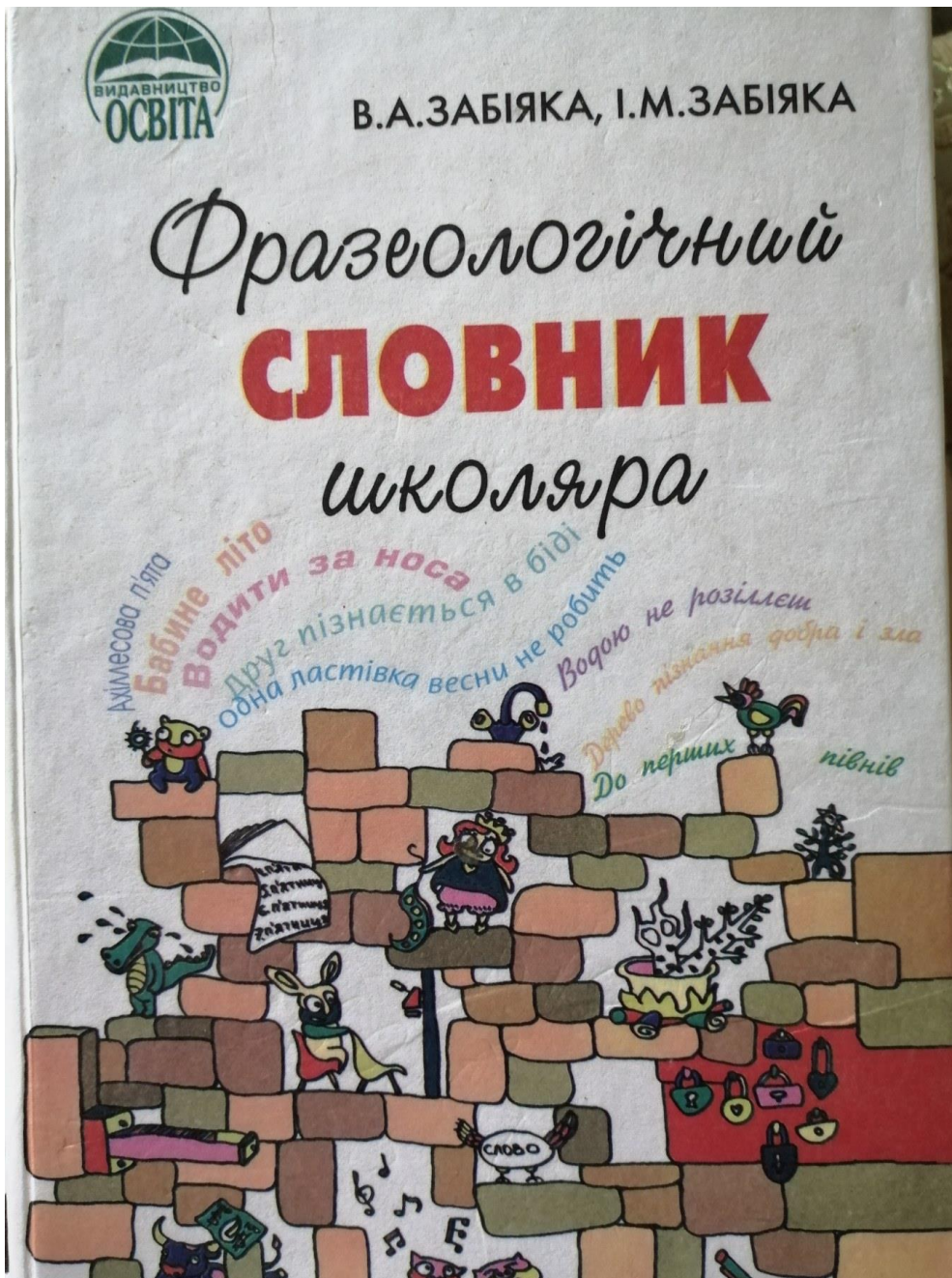
Словник має на меті дати стисле пояснення часто вживаних слів і термінів іншомовного походження. Словник містить близько 8500 іншомовних слів, лексичних одиниць, які ввійшли до складу сучасної української літературної мови в різні періоди її становлення й розвитку. У словникових статтях розкривається значення 3000 заголовних слів, їхнє походження, подаються граматичні й акцентологічні коментарі. У кінці статей додано за алфавітом близько 5500 однокореневих слів, значення яких легко встановити за інформацією про заголовні слова. Для учнів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназії, ліцеїв та найширшого кола читачів.

ДОДАТКИ

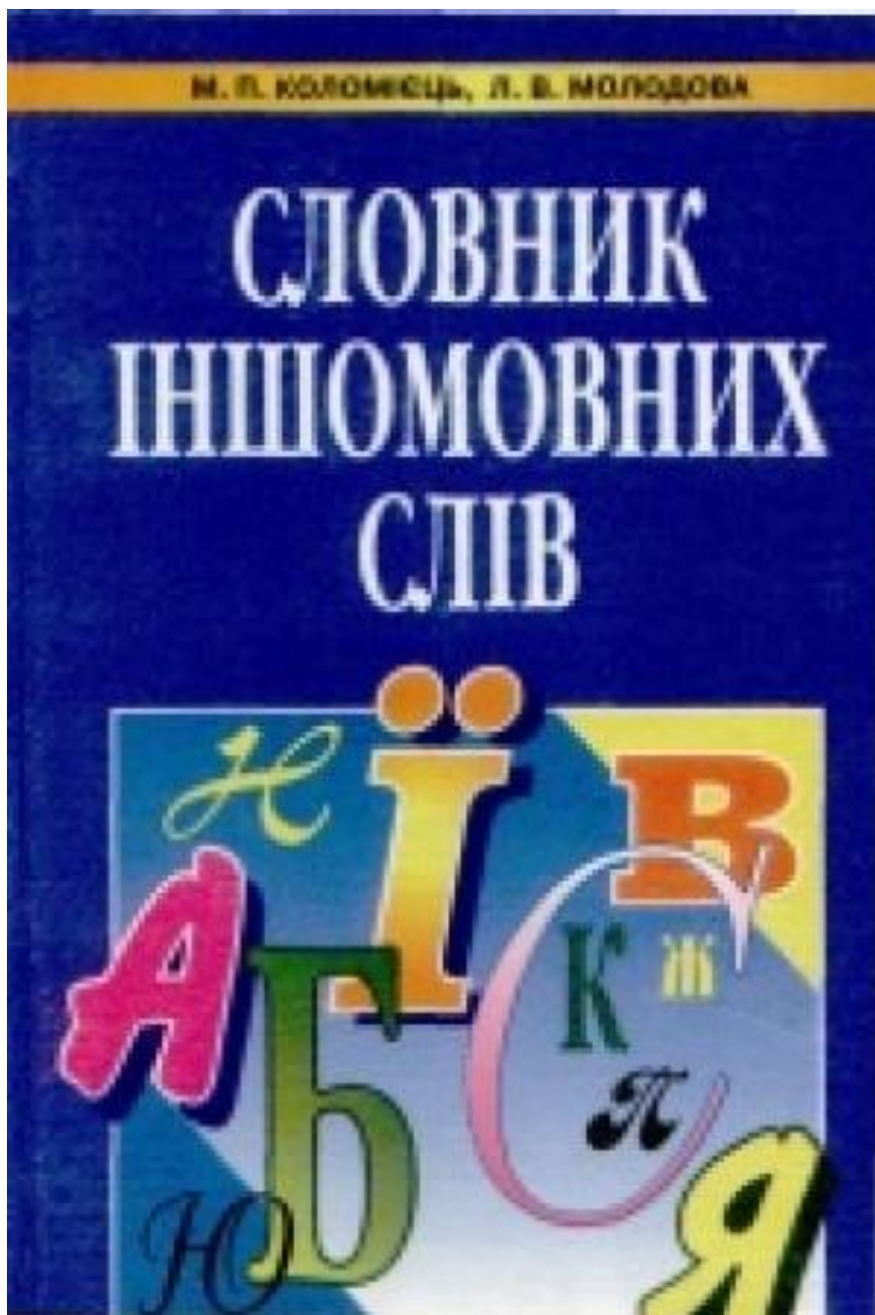
«Орфографічний словник» Н. П. Мельник

«Фразеологічного словника школяра» В. А. Забіяка, І. М. Забіяка

«Словник іншомовних слів» М. П. Коломійця, Л. В. Молодова

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. 4-е стер. изд. – М. 2007. 569 с.
2. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення. 1997. №3. С. 33-37.
3. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К.: Либідь, 1993. – 364 с.
4. Бурмистрова Л. Сказки про страну словографию. Семья и школа. 1991. №8. С. 44-46.
5. Варзацька Л. О. У пошуках концепції початкового курсу рідної мови. Початкова школа. 1990. № 9. С. 12-15.
6. Видо-типологічний склад та особливості різних видів довідкової літератури. URL: <https://studfile.net/preview/5081039/page:6/>
7. Володіна Т.С. Типологія лінгвістичних словників. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/volodina_t._typology_of_linguistic_dictionaries.pdf
8. Гиндин С. И. Частота слова и его значимость в системе языка. 1982. Вып. 628.
9. Гільбух Ю. З., Пенькова О. І. Психологічні аспекти словникового розвитку молодших школярів. 1979. №12. С. 66-69.
10. Довідкові видання URL: <https://studfile.net/preview/5264486/page:66/>
11. Домарецький В. А. Російсько-український термінологічний словник. К.: УДУХТ, 1994.
12. ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення»
13. Дубічинський В.В. Лексикографія української мови: Конспект лекцій. Харків: НТУ «ХП», 2002. 56 с.
14. Єрмоленко С. Я, Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.:Либідь, 2001. 161-166 с.
15. Забіяка В. А. Фразеологічний словник школяра. К.: Освіта, 2007. 112 с.
16. Забіяка В. Робота зі словником. 1997. №10. С. 8-11.

17. Загальна характеристика довідкових видань. URL:
https://studopedia.su/8_14624_leksiya-.html
18. Загальні вимоги до оформлення та особливості мови ділових паперів.
URL:
https://pidruchniki.com/1175072147625/dokumentoznavstvo/zagalni_vimogi_oformlennya_osoblivosti_movi_dilovih_paperiv
19. Іванова О. Термінологічні словники: класифікаційні ознаки. 2006. № 4. 84-94 с.
20. Канакина В. П. Лексико-орфографические упражнения при изучении слов из словаря. 1990. №11. С. 17-22.
21. Карунна Н. Збагачення словникового запасу під час засвоєння граматики-орфографічних знань. 1991. №2. С. 31-32.
22. Кирикилиця В. В. Укладання словників як спосіб збагачення і систематизації мови. URL:
<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/13647/3/1.pdf>
23. Комова М. Класифікація термінологічних словників. Вісник : Проблеми української термінології. Львів
24. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Освіта, 1957. 360 с.
25. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Навчальна книга Богдан. 2016. 848 с.
26. Лексическая основа русского языка. М., 1984.
27. Лобин А. М. Художественно-техническое оформление изданий: методические указания для студентов. Ульяновск: 2004.
28. Марусенко М. А. Учебная лексикография. Санкт-Петербург. 1996. 308-317 с.
29. Мельник Н. П. Орфографічний словник. К.: Літера ЛТД, 2008. 160 с.
30. Методика художнього оформлення книги. URL:
<https://studfile.net/preview/1772207/page:36/>

31. Місяк П. Системність роботи зі словниковими словами. 1997. №4. С. 21–23.
32. Мовчун Л. Норма і відхилення: мовні помилки-штампи. 1999. №1. С. 27–29.
33. Науково-дослідні видання. Джерелознавчі видання. URL: <https://studfile.net/preview/5164864/page:4/>
34. Наумчук М. М., Лушпинська Л. П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль: Астон, 2003. 132 с.
35. Партико З. В. Особливості укладання й сфери застосування словника-мінімуму української мови для студентів-іноземців.
36. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. К.: Вежа, 1994.
37. Перебийнос В. И. Принципы построения учебного словаря. Вып. 7. М.: Институт языкознания РАН, 1996. С. 86-91
38. Перебийніс В. І. Теорія і практика укладання навчальних словників. К., 2004. № 17. – С. 73-75.
39. Перебийніс В. І., Рукіна Е. П., Тіменко Т. В., Хідекель С. С. Англо-український та українсько-англійський словник. Харків: Фоліо, 2001.
40. Перебийніс В. І., Рукіна Е. П., Хідекель С. С. Англо-український навчальний словник з методичними коментарями та граматичними таблицями. К.: Вежа, 2002.
41. Перебийніс В. І., Рукіна Е. П., Хідекель С. С. Англо-український навчальний словник-мінімум. К.: Наукова думка, 1995
42. Полякова Л. Універсальний словник 7 в 1. Українська мова та література. Торсинг, 2017. 448 с.
43. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови. К.: Либідь, 1992.
44. Принципи створення нового загальномовного тлумачного словника. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72791/05-Nerovnia.pdf?sequence=1>
45. Рубрикація тексту. URL: <https://studfile.net/preview/5585989/page:5/>
46. Сергеев В. Н. Словари - наши друзья и помощники. М., 1984.

- 47.Словник URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA>
- 48.Словник іншомовних слів. М. П. Коломієць, Л. В. Молодова. К. : Освіта, 1998. 190 с.
- 49.Словник. Види та типи словників. URL:
<https://kievpereklad.com.ua/ua/slovník-vidi-ta-tipi-slovníkiv/>
- 50.Словники як джерело інформації. Роль словників у підвищенні мовної культури. URL:
https://pidruchniki.com/1317070247601/dokumentoznavstvo/slovníki_dzherelo_informatsiyi_rol_slovníkiv_pidvischenni_movnoyi_kulturi
- 51.Словникові видання URL: <https://studfile.net/preview/7263707/page:5/>
- 52.Структура тексту. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%83
- 53.Сучасна українська літературна мова. К.: Вища шк., 1997.
- 54.Теоритичні засади укладання навчального словника-мінімуму лінгвістичної термінології URL:
<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavtvo/2012/195-183-16.pdf>
- 55.Теорія і практика укладання навчальних словників URL:
<http://studentam.net.ua/content/view/8485/97/>
- 56.Указ Президента України від 07.08.1999 р. № 967 «Про розвиток національної словникової бази». Офіційний вісник України. 1999. №32.
- 57.Формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами навчальних словників. І. О. Купіна. 2018. 91с.
- 58.Фразеологічний словник школяра. В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. К. : Освіта, 2007. 111 с.

59. Частотний словник сучасної української художньої прози: У 2 т. К.: Наукова думка, 1981.
60. Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем. К., 2004.
61. Юрас. Ю. І. Композиції видів наукових текстів. URL: <https://www.slideshare.net/IuliiaJuras/ss-87332871>
62. Ющук І. П. Українська мова. К.: Либідь, 2003.

Перевірка на антиплагіат

Когут Анжеліка Віталіївна

❌
Игнорировать домены:

Редактор Адрес: ⬇️ ❌ Страница

Текст(85350): AI 📄

величезну кількість текстів [38].
 «Навчальні словники поділяються на дві групи:
 а) словники, призначені для тих, хто вивчає мову;
 б) словники, призначені для тих, хто укладає підручники, посібники, тобто методичні матеріали» [54].
 «Методичним і дидактичним вимогам відповідають такі типи навчальних словників, що відбивають історичні етапи практики укладання:
 • на початкових етапах основну увагу укладачів навчальних словників було сконцентровано на відборі лексичного мінімуму для різних етапів вивчення мови. При цьому в основу відбору лексики були покладені такі принципи: тематичний відбір, здатність слова

Журнал:
 Автопрокрутка 🧹 Очистити журнал

[14:32:46] Не загружена страница из запроса №971-3 (30029 мс, превышен таймаут в 30000 мс): <https://bibl-nvk1.iimdo.com/app/download/13834676032/Mez>

[14:33:34] Go [Найдено 1% / 1% совпадений](https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія) по адресу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія>

[14:34:14] Go [Найдено 1% / 1% совпадений](http://bnvk.pp.ua/поради-соціального-педагога/) по адресу: <http://bnvk.pp.ua/поради-соціального-педагога/>

[14:34:15] Тип проверки: Глубокая (Понсковики = Go)

[14:34:15] Настройки: Порог уникальности = 60%

[14:34:15] [Уникальность текста 30% / 24%](#)

Рецензія на дипломну роботу
«Навчальні словники на книговидавничому ринку України»
студентки ІV курсу відділення комп'ютерних та видавничих технологій
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола
Когут Анжеліки Віталіївни

У сучасному світі з великим потоком інформації людина не може обійтися без різних довідкових видань. Поруч із лексикографічною довідниковою продукцією важливу роль в отриманні необхідної інформації відіграють словники.

Популярність словників зростає і сучасній людині не обійтися без них. Тому огляд, аналіз, порівняння навчальних словників є актуальним на сьогодні.

Мета дипломної роботи полягає в дослідженні та аналізі навчальних словників як особливого різновиду довідкового видання.

У першому розділі дослідження студентка дає загальну характеристику словників.

У другому розділі – досліджує роботу редактора над навчальним словником.

У третьому розділі дипломної роботи – аналізує та порівнює навчальні словники.

Описуючи та аналізуючи навчальні словники, дипломниця допустила багато неточностей, не завжди вдало підбирала приклади до теоретичного матеріалу, недостатньо чітко сформулювала висновки роботи та допустила багато помилок в оформленні використаних джерел.

Робота написана самостійно, хоча висвітлення матеріалу є поверхневим.

Дипломна робота відповідає основним вимогам, що ставляться до дипломних праць, і може бути представлена до захисту перед Державною екзаменаційною комісією. Заслуговує задовільної оцінки.

Рецензент:

к.н. із соціальних комунікацій Решетула Т. В.

Власник документу:
Юлія Зубик

Дата перевірки:
17.06.2020 14:58:35 EEST

Дата звіту:
18.06.2020 00:04:14 EEST

ID перевірки:
1004099949

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100004381

Назва документу: Когут_В41_для перевірки

ID файлу: 1004112561 Кількість сторінок: 50 Кількість слів: 10978 Кількість символів: 85342 Розмір файлу: 468.24 К

32.7% Схожість

Найбільша схожість: 3.97% з джерело https://historich.ru/%D0%9D_%D0%92_%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD..

32.7% Схожість з Інтернет джерелами

306

Page 52

0.54% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту

2

Page 54

36.3% Цитат

Цитати

79

Page 55

Не знайдено жодних посилань

0.02% Вилучень

Джерела менше, ніж 8 слів автоматично вилучено

0.02% Вилучення з Інтернету

2

Page 56

Вилучений текст з Бібліотеки відсутній

Підміна символів

Заміна символів

22